Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана. | № 24 (18047) | 1989 оной январиин 28, суббото | Сэн 3 мүн.

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советтэ

Республикын Министрнүүдэй Советэй эзэлжээтэ заседани болоҗо, «Алас-Дурна зүгэй ба Забайкалиин үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые хүгжөөхэ гүрэнэй программын үндэһөөр Буряадай АССР-эй Экономическа ба социальна хүгжэлтын 1988 оной гүрэнэй түсэбэй дүүргэлтын дүнгүүд тухай» асуудал хаража үзэбэ.

Тус асуудалаар элидхэлнүүдые республикын Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын орлогшо, Госпланай түрүүлэгшэ Л. П. Табалаев, Госбанкын Буряадай республиканска управлениин начальник А. А. Вязинский хэһэн байна.

Үнэрһэн жэлэй түсэбтэ даабаринуудые бэелүүлхын тулда республикын партийна, совет болон ажахын органууд, бүхы ажалшад бага бэшэ оролдолго гаргаа. Промышленна үйлэдбэриин хэмжээнэй ургалта 2,1 процентээр дээшэлээ, ажалай бүтээсэ 5,2 процентээр ургаа. Арадай хэрэглэмжын эд бараа гаргаха түсэб 3,6 процентээр үлүүлэгдэнэн байха юм.

Хүдөө ажахын үйлэдбэри зарим тэдыгээр хүгжөө. Гүрэндэ таряа, хартаабха, мяха, һү, нооһо, үндэгэ худалдаха гүрэнэй түсэб үлүүлэн дүүргэгдэнэн байна. 1987 онодо бүхыдөө 499,8 мянган тонно ороохо таряан хуряагдаһан байгаа һаа, недондо тэрэмнай 688,6 мянган тонно болоо. Гектар бүхэнһөө 18 центнер ороохото ургамал хуряагдаба.

Капитальна барилгын хэмжээн ургаа. 1988 ондо урдахи жэлэйхинһээ 5 процентээр ехэ мүнгэ зөөри ашаглагдаһан байха юм. Социальна асуудалнуудые шиидхэхэ талаар урагшатай ябуулгануу хэгдээ. Үхибүүдэй эмхи зургаануудые, больницануудые гүрэнэй капитальна һомололгын мүнгэ зөөреэр бариха түсэб дүүргэгдэбэ. Рознично худалдаа наймаанай түсэб үлүүлэн дүүргэгдэнэн байна.

Гэбэшье зарим министерство болон албан зургаанууд, предприяти болон нэгэдэлнүүд хангалтагүйгөөр худэлжэ, үйлэдбэрилһэн продукцияа хэрэглэгшэдтэ эльгээхэ түсэб 98,9 процент бэелүүлэгдэнэн байна. Энэ талаар хэлсээгээ 34 предприяти дүүргэбэгүй. Тиигэжэ 19,8 миллион түхэригэй продукци дутуу гаргагдаа. Барилгын эмхинүүд гол фондуудые ашаглалгада оруулха түсэбөө оройдоол 81 процент, барилга-хабсаралгын худэлмэри хэхэ даабаряа 98 процент дүүргэнэн байна. Зэдын комбинадай барилгын материалнуудай цех, Гусиноозерскын хилээмэнэй завод, «Ростекстильторгын» склад, Гусиноозерскын ГРЭС-эй зургаадахи энергоблок, Түгнын шулуун нүүрһэнэй үүрхайн хүсэнүүд гэхэ мэтэ ашаглалгада оруулагдаагүй. Гүрэнэй мүнгэ зөөреэр тэр байра бариха түсэб 89 процент дүүргэгдээ. Һургуулинуудые бариха түсэб ороойдоол 40 процент бэелүүлэгдэбэ. Иимэ байдалай гол шалтагаан гэхэдэ, «Буряатстройматериалы» нэгэдэл тон муугаар худэлжэ, ааяр 77 миллион хирпинсэ дутуу гаргаа. Тус нэгэдэлэй худэлмэри, нэн түрүүн тэрэнэй начальник Л. Е. Леминов, харюусалгагүйгөөр гүрэнэй түсэб дүүргэхэ хэрэгтэ хандадаг, урдахи шүүмжэлнүүдэнээ зүб тобшолол хэсгүй байгаа гэжэ тэмдэглэгдээ.

Агропромышленна комплексын худэлмэридэ шиидхэгдээгүй асуудалнууд олон. Хартаабха овощ ургуулха түсэб дүүргэгдээгүй, тиимэнээ наймаанда дутадана. Адууһа малай ашаг шэмэ үшөөл бага байһан зандаа. Зарим районуудта олон мал гарзада ороо.

Элидхэлнүүдые зүбшэн хэлсэлгэдэ Улаан-Удын горгүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. К. Кукшинов, «Буряатстройматериалы» нэгэдэлэй начальник Л. Е. Леминов, Хяагтын райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. Д. Бадмаевыренов, Буркоопсоюзэй түрүүлэгшэ В. С. Худугуев, «Буряатстройн» начальник С. М. Антонов, Министрнүүдэй Советэй түрүүлэгшын орлогшо Е. А. Тарасюк болон бусад хэбаадаба.

Үнэрһэн жэлэй дүнгүүдһээ зүб тобшолол хэжэ, дутуу дундануудаа гүйсэд усадхаха, байгша оной түсэбтэ даабаринуудые заатагүй дүүргэхын тула бүтэмжэтэй хэмжээнүүдые абаха, совет болон ажахын зургаануудай худэлмэриие эрид һайжаруулха талаар тодорхой хэмжээнүүдые хараалһан дэлгэрэнгы тогтоол баталан абтаа. Зарим хүтэлбэрилгшэдтэ шанга һанаулга хэгдээ.

Даалгагдаһан ажалдаа харюусалгагүйгөөр хандаһанайнь, барилгын материал гаргаха хэрэгээ эбсэшэгүй муугаар ябуулһанайнь, урдахи шүүмжэлэлһээ зүб тобшолол хэсгүй дээрэһээнь «Буряатстройматериалы» нэгэдэлэй начальник Л. Е. Леминовые тушаалһаань сүлөөлхэ гэһэн шиидхэбэри абтаа.

Министрнүүдэй Совет «Демократи үргэдхэхэ ба олондо мэдээсэлые хүгжөөхэ талаар арадай депутадуудай Бэшүүрэй райсоведэй гүйсэдкомой эмхидхэхы худэлмэри тухай» асуудал зүбшэбэ. Тус райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. Е. Гулгенов энэ асуудалаар тоосоһон байна. Зүбшэн хэлсэһэнэй удаа зохихо тогтоол баталагдан абтаба.

Заседани хүтэлбэрилһэн Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ С. Н. Булдаев дэлгэрэнгы үгэ хэлэһэн байна.

ТҮРҮҮШҮҮЛ ТОДОРБО

1988 оной дүрбэдэхи кварталда мал ажалай продуктнуудые ехээр үйлэдбэрилжэ, гүрэндэ худалдахын түлөө районуудай дунда дэлгэрһэн социалис мурысөөнэй дүнгүүдые хаража үзөөд, КПСС-эй обкомой бюро, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет, профсоюзуудай совет, ВЛКСМ-эй обком **нигэжэ тогтообо:**

Мухар-Шэбэрэй райондо нэгэдэхи һүүри олгожо, КПСС-эй обкомой, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй, профсоюзуудай совет, ВЛКСМ-эй обкомой дамжуулгын Улаан туг 1200 түхэригэй нэгэдэхи мүнгэн шантайгаар барюулха. Энэ район гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө —120, һү—111, нооһо 113 процентээр дүүргэжэ, нёдондо жэлэй энэ үеынхитэй жэшэбэл мяха үйлэдбэрилгээ—1, һү—7, нооһо абалгаяа 14 процентээр дээшэлүүлһэн байгаа.

Ивалгын райондо хоёрдохи һүүри олгожо, 800 түхэригэй мүнгэн шан барюулха. Райоч мяха гүрэндэ худалдалгаяа 115, һү—116, нооһо—112, үндэгэ абалгаяа 110 процентээр дээшэлүүлээ. Үнэрэгшэ жэлэй энэ үеынхитэй сасуулхада, мяха үйлэдбэрилгэ—1, һүн—6, нооһон—2, үндэгэн 10 процентээр дээшэлүүлэгдэбэ.

Яруунын райондо гурбадахи һүүри олгожо, 500 түхэригэй мүнгэн шан барюулха. Тус район мяха гүрэндэ худалдаха түсэбөө —114, һу —110, нооһо хайшалха түсэбөө 107 процент бэелүүлээ. Үнэрэгшэ жэлэй энэ үеынхидэ орходоо, мяха үйлэдбэрилгэ —7, һу —8, нооһо абалга 7 процентээр үлүүлэгдэһэн байна.

Мал ажалай продуктнуудые ехээр үйлэдбэрилжэ, гүрэндэ худалдаха талаар Загарайн, Кабанскын, Прибайкалиин районуудай һайнаар худэлһые тэмдэглэбэ.

Республикын промышленностиин, барилгын, транспорт болон хэлхээ холбооной, худалдаа наймаанай, үүн зоной ажаһуудал хангалгын предприятинуудай дунда нёдондо жэлэй дүрбэдэхи кварталда, 1988 ондо дэлгэрэнэн социалис мурысөөнэй дүнгүүдые КПСС-эй обкомой бюро, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет, профсоюзуудай совет, ВЛКСМ-эй обком хаража үзөөд, нимэ коллективуудые илаһанда тооложо, республикын Хундэлэлэй самбарта бэшэлгэтэйгээр КПСС-эй обкомой, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй, профсоюзуудай советэй, ВЛКСМ-эй обкомой дамжуулгын Улаан тугуудаар шагнаха:

Машина бүтээлгын ба металл болбосоруулгын предприятинуудһаа:

прибор бүтээлгын үйлэдбэриин нэгэдэл.

Ашагта малтамал шанаржуулгын һалбариин предприятинуудһаа:

Ажалай Улаан Тугай орденто Зэдын вольфрам-молибденэй комбинат.

Хүнгэн ба нютагай промышленностиин предприятинуудһаа:

С. М. Кировэй нэрэмжэтэ түмэр хэрэгсэлнүүдэй завод.

Эдеэ хоолой промышленностиин предприятинуудһаа:

Улаан-Удын хилээмэнэй комбинат.

Элшэ хүсэнэй предприятинуудһаа:

Южнэ электрическэ сетиин предприяти.

Барилгын материалнуудай ба барилгыч индустриин предприятинуудһаа:

Улаан-Удын шэлэй завод.

Модо бэлэдхэлэй, модо болбосоруулгын ба түлишын һалбариин предприятинуудһаа:

«Буряатлестоппром» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй Зүүн-Мүрэнэй леспромхоз.

Буряадай ой модоной ажахын нютагай үйлэдбэриин нэгэдэлэй предприятинуудһаа:

Зэдын оньһожоруулагдамал ой модоной ажахы.

Нийтын барилгын эмхинүүдһээ:

«Нижнеангарсктрансстрой» трест.

Тусхай хабсаралгын эмхинүүдһээ:

«Буряатскагропроммехмонтаж» үйлэдбэриин нэгэдэл.

Автотранспортна предприятинуудһаа:

«Буряатскагропромтранс» гэжэ Улаан-Удын автотранспортна предприяти.

Хэлхээ холбоокой предприятинуудһаа:

Хэлхээ холбооной Хориин районно узел.

Үүн зоной ажаһуудал хангалгын предприятинуудһаа:

«Буряатмебельбыт» үйлэдбэриин нэгэдэл.

Худалдаа наймаанай предприятинуудһаа:

«Рособлторг» гэжэ Буряадай оптово предприяти.

Гэр байрын-коммунальна ажахын предприятинуудһаа:

Сэлэнгын банно хубсаһа угаалгын комбинат.

«Буряатскагропромремонт» гэжэ ажахынууд хсорондын нэгэдэлэй предприятинуудһаа:

Хурамхаанай агротехническэ предприяти.

Хэблэлэй, полиграфиин ба номой наймаанай хэрэгүүдэй талаар гүрэнэй комитедэй предприятинуудһаа:

Хяагтын типографи.

Проектнэ эмхинүүдһээ:

«Буряатгражданпроект» институт.

Социалис мурысөөнүүдэй дуримүүдые дүүргэгүй дээрэһээнь геолого-бэдэрэлгын, түмэр замай транспортын предприятинуудай дундаһаа түрүү һүүри олгохогүй.

«ФОБОС» МАРСДА ДҮТЭЛЖЭ ЯБАНА

«Фобос» гэжэ планетэнүүд хоорондын автомат станци хахад миллиард шахуу километртэ Газарһаа холодобо. Марс тээшэ энэ зайе тэрэ 200 үдэр соо гаталаа. Нинадэлгын үедэ замбуулинай дайдые, нарата юртэмсые шэнжэлхэ худэлмэри ябуулагдаһан байна.

Январиин 23-да «Фобосой» двигательнүүд 10 секундаар худэлгэгдөө, энээнэй ашаар станци хараалагдаһан траекториде гаргагдаа. Январиин 29-да Марс хүрэтэр 800.000 километрэй үлэхэдэ, тэрэнние Марс шадарай замда гаргаха гэһэн харюусалгатай ябуулга хэгдэхэ. (ТАСС).

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ ажалай үдэр

ЗУУНҺАА—90!

Никольскын Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой үнинэй хонишодой нэгэн С. Н. Парфеновой гэр бүлын бригадынхид ажахы, район соогоо даб дээрэ эгээл олон хурьга абаад, нэгэшье түл гарзалуулаагүй харуулһална.

Эндэ хамтадаа 610 эхэ хонид харуулһалагдана. Тэдээнһээ хонишод даб дээрэ 550 гаран хурьгадые абаад байна гэхэ гү, али бүхы эхэ хонидойнгоо түрэжэ ходороогүй байбашье һаань, зуунһаа 90 хурьгатай болоҗо, түрүүшын амжалта туйлаба.

В. ШИРДАРМАЕВ.

Мухар-Шэбэрэй район.

Георгий Михайлович Чулков түрэл колхоздоо хонин ажалые хүгжөөхэ хэрэгтэ ехэ хубитаяа оруулһан хүн юм. Олон жилдэ хонишоноор худэлхэдөө, өөрөө ходол һайн үрэ дүнгүүдые түйлаг байгаа. Мүн өөрынгөө гурбан хүбүүдые энэ мэргэжэлдэ һургаа.

Тэрэнэй ехэ хубүүн Александр мүнөө «Родина» колхоз соогоо, Мухар-Шэбэрэй район дотороо түрүү хонишодой нэгэн болоихой. Жэшээнь, нёдондо Александр Чулковой даадаг отарада түрүушынхээ хурьгалһан зуһагуудай зуун толгой бүхэнһөө 100 хурьган абтаа юм. Хонин бүхэнһөө 5,3 килограмм нооһон хайшалагдаа. Хурьган бүхэниинь 26 килограмм шэгнүүртэйгээр эхэһээ һалгаагдаа.

Мүнөө тэрэ Георгий Михайлович эсэгэтэеэ, мүн хурьгашад С. И. Иванов, М. Н. Шабанов гэгшэдтэй 603 эхэ хонидые харуулһална. Даб дээрэ тэдэнһээ 400 хурьгадые абаад, гарза хоролтогүй түлжүүлнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. Г. Чулков.

А. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

ДҮНГҮҮД СОГСОЛОГДОБО

Судна бүтээлгын заводто ажалай болон нийтын журам хазагайруулангүй худэлхэ гэһэн уряа доро социалис мурысөө үнгэрэгшэ жэл дэлгэрүүлээ һэн. Энэ уряге дэмжэһэн 2 цехэй, 4 участогай, 12 бригадын коллективүүд мурысөөндэ оролсоһон байна. Профкомой үргэдхэмэл суглаан болоҗо, завод дотор дэлгэрһэн социалис мурысөөнэй дүнгүүдые согсолобо.

Заһабарилга-ашаглалгын цехэй коллектив мурысөөнэй дуримэй эрилтэ гүйсэд дүүргэжэ, эрхимлэһэндэ тоологдоо. 1987 онойхитой сасуулхада, үнгэрэгшэ жэлдэ ажалай болон нийтын журам хазагайруулха, худэлмэридөө гээгдэхэ, эртэ гэртээ ошохо ушарнууд эрид бага болгогдоһон байна. Тиигэжэ худэлмэриин саг ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэһэнэй ашаар цехэй коллектив түсэбтэ даабаринуудаа болзорһоонь урид дүүргэжэ шадаа һэн.

Цехэй начальник Александр Иванович Екимов цехкомой гэшүүдтэй суг хүмүүжүүлгын ехэ худэлмэри ябуулдаг юм. Цехэй ажалша коллективэй һара бүри болодог суглаан дээрэ социалис уялганнуудай хэр дүүргэгдэжэ байһые шалгадаг, дутуу дунданнуудые элируулжэ, усадхаха хэмжээнүүд абтадаг, худэлмэриин дүнгүүд шэнжэлэгдэдэг гээшэ. Ажалай журам хазагайруулһан хүниие элируулхэ эдэбхитэй худэлмэри ябуулагдана. Мастерска участок бүхэндэ хүмүүжүүлгын худэлмэриин түсэб зохёогдонхой. Тус түсэбэй ямараар дүүргэгдэжэ байһан тухай цехэй захиргаанай, цехкомой урда мастер тоосодог юм.

Заһабарилга-ашаглалгын цехэй коллективтэ 400 түхэриг мүнгэн шан эндэ һаяхана барюулагдаа. Мүн арбан гурбадахи салин хүлһэниинь 10 процентээр нэмэгдэжэ түлэгдөө.

Л. КОЗУЛИНА,
заводой социалис мурысовнэй талаар инженер.

ЗАСЕДАНИ БОЛОБО

РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумэй эзэлжээтэ заседани болобо.

СССР-эй арадай депутадуудай һунгалтада бэлдэлгэтэй дашарамдуулан, Орловско областиин арадай депутадуудай Советүүдэй худэлмэри тухай; нийтын ажабайдалда демократие, олондо мэдээсэлгые саашадань үргэдхэхэ, албан хойрог ябадалтай тэмцэхэ, хуули ёһо сахиха тухай КПСС-эй Бүхэсоюзна XIX конференциин шиидхэбэринүүдые дүүргэхэ талаар Омско областиин арадай депутадуудай Таврическа районно Советэй худэлмэри тухай асуудалнуудые Президиум хаража үзөө.

РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумэй заседани дээрэ республикын гүрэнэй ажабайдалай бусад зарим асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэбэ.

(ТАСС).

АХА ДҮҮГЭЙ ХҮҮР

ГИССАР (Таджигай ССР). (ТАСС). Нютагай хүн зоной гуйлтаар Таджигай Шарора кишлагта газарай худэлэлгэһөө уламжалан, шорой доро булуулшаһан гэрнүүдые малтажа гаргаха худэлмэри зогсоогдобо. Долоон балл хүсэтэйгөөр газарай худэлэлгэһөө уламжалан, газарай хэмхэрэн унахадань, энэ тосхоной хахад шахуу хубинь шоройдо булуулшаһан байгаа. Энэ байгаалиин гай тодхорой болоһон газарта хүнүүд олон миллион кубометр шорой доро булагдашоо. Тиимэнээ һаяын сагта тэдэнние малтажа гаргахын аргагүй.

Эндэ аха дүүгэй хүүр тогтоохо тухай Шарорын хүн зоной олонхиин дурадхалые республикын правительство дэмжэбэ. Энэ һуурин тосхон шэнэ газарта һэргээгдэхэ. Тэрэнние бариха худэлмэри һаяар эхилхэ юм.

ХАРДАЛГА ГҮРДЭЛГЭНҮҮДТЭ ХАБААТАЙ МАТЕРИАЛНУУДЫЕ НЭМЭЖЭ ШЭНЖЭЛХЭ ТАЛААР КПСС-эй ЦК-гай ПОЛИТБЮРОГОЙ КОМИССИДА

«Фашизмда эсэргүү еврейн комитет» гэдэг хэрэгээр хашалта харшалалтануудта, хардалга гүрдэлгэнүүдтэ дайрагдаһан хүнүүдэй гэмые сагааруулгада хабаатай материалнуудые хаража үзэхэ тухай СССР-эй Верховно Советэй мэдээсэлые комисси эзэлжээтэ заседани дээрээ шагнаба.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуусехэ дайнай жэлнүүдтэ байгуулагдаһан «фашизмда эсэргүү еврейн комитет» нийтын бусад эмхинүүдтэл, худэлөөнүүдтэл адли, фашизмын хорото муухай ябуулгануудта эсэргүүгээр совет болон дэлхэйн олониитын һанамжые элсүүлхэ талаар эдэбхитэй худэлмэри ябуулаа һэн.

1948 оной һүүл багта комитет тараагдажа, тэрэнэй худэлмэридэ хабаатай ехэ бүлэг хүнүүд тушаагдаһан байгаа. Гүрэнэй гэмтэ ябуулгануудые үүдхээ, тагнуул хээ гэжэ тэдэнние ямаршье үндэһэ барим-тагүйгөөр гэмнэжэ, хашаһан хабшаһан байгаа. 1952 оной июль һарада СССР-эй Верховно Сүүдэй сэргэгэй коллегии комитедэй хүтэлбэрилгшэдые эгээл дээдэ хэмжээнэй хэнээлтэдэ хабаадуулаа.

«Фашизмда эсэргүү еврейн комитедтэ» хабаадагшадта зорюулагдаһан гэм эзмэ худал хуурмаг байгаа гэжэ 1955 ондо хэгдэһэн шалгалтаар тодорхойлогдоо бэлэй. «Фашизмда эсэргүү еврейн комитет» гэдэг хэрэг тушаа СССР-эй Генеральна прокуроро тобшолые СССР-эй Верховно Сүүд 1955 оной ноябриин 22-то хаража үзөөд, энэ хэрэгээр сүүдлүүлэгдэһэн бүхы хүнүүд тушаа шиидхэбэрие болюулаа һэн.

Тэдэ жэлнүүдтэ С. А. Лозовский, И. С. Фефер, И. С. Юзефович, Л. М. Квитко, П. Д. Маркиш, Э. И. Теумин, С. Л. Брегман (наһа бараһан хойнонь), Л. С. Штерн КПСС-эй эзргэдэ дахин бусаагдаһан байгаа.

Гэм эзмыень сагааруулһан сүүдэй, партийна шиидхэбэринүүд тиихэ үедэ олондо дуулгагдаагүй байгаа. СССР-эй Верховно Сүүдэй мэдээсэлые хаража үзөөд, энээнние толилхо шухала гэжэ комисси тогтообо.

Б. А. Шимелиович болон Д. Н. Гофштейнние (наһа бараһан хойнонь) партиин эзргэдэ дахин бусааха тухай КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Партийна хиналтын комитедэй шиидхэбэри хараада абтаа.

Политбюрогой комисси худэлмэреэ үргэлжэлүүлһээр.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номертоо

СССР-эй арадай депутадта кандидадуудые бүридхэлдэ абалга эхилбэ. Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй секретарь А. Берещиновтэй газетын корреспондент В. Бадмаевай энэ кампани тухай хөөрэлдөөн газетын нэгэдэхи хуудаһанда толилогдобо.

«Малай үбэлжэлгэ — шанга шалгалта» гэһэн нийтэ гершаг доро Буряадай АССР-эй габьяата зоотехник Л. Хардаевай «Ургалтын шэглэлтэйгээр» гэһэн статья толилогдоо.

Тарбагатайн РАПО-до материально-техническэ хангалгын районно кооперативай түлөөлэгшэдэй суглаан болобо. «Хангалга — хангагшадай анхаралда» гэһэн гаршаг доро энэ суглаан тухай А. Субботиной корреспонденци үгтэбэ.

Газетын гурбадахи хуудаһанда Гүрэнэй ород драмын театрай 60 жэлэй ойдо зорюулагдаһан материалнууд.

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй

УКАЗ

Гүрэнэй ород драматическа театрые Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха тухай

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. ШОМОЕВ.

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь А. БЕРЕЩИНОВ.

Улаан-Удэ хото, Соведүүдэй байшан
оной декабриин 8.

ХҮДӨӨГЭЙ БАРИЛГА ХҮГЖӨӨХЭ ТУХАЙ

Манай ажахынууд хоорондын нүүдэл-оньһожоруулагдамал колоннын (МПМК) коллектив һүүлэй арбаад жэлэй туршада гээгдэлһэ гарадагүй һэн. Эндэ олон шалтагаанууд бии. Нэгэдэхеэр, эдэ жэлнүүдтэ хүтэлбэрилэгшэдынь ходо һэлгэлдээ. Арба гаран ондо ондоо мэргэжэлтэ-барилгашад толгойлоо юм. Тэдэнэй тоодо Хаитов, Перфильев, Крапивный, Ни, Гершман болон буседые нэрлэжэ болно.

Хүгжэлтын тогтошоһон үе сагта барилгын энэ эмхидэ нюдэнһөө далда, хуули буса үилэ хэрэгүүд үүсхэгдэдэг байгаа. Барилгын материалнуудые хайша хэрэгээр, ехээр үрихэ, хэгдээгүй барилгануд Бүтээгдэх гэжэ тоосохо, худал хуурмаг нарядуудые хаажа, ехэ мунгэ үбэршэлхэ үшарнууд дайралдаа. Хоёрдохёор, мэргэжэлтэд, барилгашед удаан тогтон хүдэлдэгүй, бухы юумэнэй урагшегүйдэхэдэ, урмаа хухэраад лэ тушаалһаа сүлөөлхэ тухай гүйлта баридаг байһан юм.

Орон доторнай боложо байһан хубилган шэнэдхэлгын ерюухан амисхаал мандашье хүрэжэ ерэнхэй. Тезд олон жэлдэ хойнотожо ябаһан коллективые бодотоор һэргээхэ гээшэмнай тиимэшье бэлэн хэрэг бэшэ байшоо. Жэшээнь предприятимнай 1987 ондо аяар 580 мянган түхэриг ашаглаһан байнабди. Тиихэдэ вагонно депогои барилга түгэсхэжэ, түмэр замшадта демжуулаа һэмди. Үнгэрһэн жэл городой 5000 номертой станциин томо байшангай барилга дүүргэжэ, гүрэнэй комиссида һайн шанартайгаар тушаагаабди.

Мүнөө рэйоной банкын, мунгэ хадагалха түбэй кассын байшан бодхоожо эхилээбди. Сентябрь һареда дүүргэжэ ашаглалгада тушааха зориг..о табигдана. Богонихон сагай туршада аргагүй ехэ хэмжээнэй ажал худэлмэри хэгдэхэ болоно. Апрель болотор байшангай хананууд сүм хабсаргадаад, дотор талын эгээл харюусалгатай ажал эхилхэ юм.

Барилгын материалнуудые, оньһон техникэ саг болзортонь дутамаггүйөөр асаруулха гээшэ бригадирай гол шухала зорилгонуудай нэгэн мүн. Бусадһаа 30—40 минута урид ажалдаа ерэжэ, оньһон техникэ, кран, автомашина, цементын бетоной холисо захижа, хуул урдеэд байха гэжэ оролдодогби. Тэрэгүйгөөр аргагүй. Материалай үгы һаа, бригадымнай 27 гэшүүд миин һууха болоно бшуу. Иимэ юумэнэй үзэгдэхэгүйн тула бригадир, мастер одоол ехэ эдэбхи үүсхэл, оролдолго гэргэхэ ёһотой гээд һанагшаб. Хаалаанай дүүрэхэдэ, ажалдаа үшөө 1 час тухай саг соо үлэжэ, хэһэн ажалайнгаа дүн гаргадаг, үглөөдэр хэхэ ажалай түсэб табидаг хүм. Бригадирай нигэжэ оролдоогүй һаа, аргагүй. Бидэ бүри 1987 оной январь һарадаа хамтын подрядай гуримаар ажалланебди.

1988 оной январь һарадаа өөһэдөө өөһэдыгөө мунгэ зөөрөр хангаха гуримаар барилга хэнэбди Шэнэ онол аргын һайн талань олон гээшэ. Ажалаа зубаөр эмхидхэжэ нугачебди. Шэнэ гурим амжалтаруулагдамал колоннодо ажаллажа бейгаа. Дүй дуршэлтэй, [illegible]эз барилгашан гэжэ тэрэнийе абаһаар ойлгоо һэм. Ахамад механигнай П. И. Переверзев хоёрдохи жэлэ эндэ худэлхэ зуураа колоннын бүхы техникэ, оньһон түхеэрэлгэнүүдые һаадгүй худэлгэдэг болгожо шадаа. Тиихэдэ барилгын участогуудай мастернуудаар С. Б. Бадмаев, Л. В. Ванюшкина, Г. И. Данилин гэгшэд шэнээр томилогдоһон байна. Юу хэжэ, бүтээжэ шадаха байһанаа үнгэрһэн богони хугацаа соо бодотоор хапуулаа. Эдэ хоёр жэлэй туршада олон барилгашадые, механизаторнуудые, жолоошодые ажалда абаабди.

Тиихэ зуураа худэлмэриһөө хулжадаг, хүнгэн мүрөөр мунгэ оложо архидадаг, ажалаа хаяад зайгуултедаг, барилгын материалнуудые хажуу тээшэнь хайша хэрэгээр үридэг хүнүүдһээ сүлөөрөөбди. Эндэ нэгэ нимэ жэшээ абажа хараа. С. М. Шавелиин хутэлбэрилдэг бригада бүхыдөө гаража ошоо. Урдань С. М. Шавель предприятиимнай ахамад инженерэй тушаалда байһан юм. Эдэнэй «эбтэйгээр» ажалһаа гаралган ажалай шэнэ эмхидхэлһээ, ажахын тоосоонһоо, хамтын подрядһаа далтирһан, хулжаһан ябадал болоно.

Урдань мүн лэ ахамад инженерээр ажаллажа байһан М. Д. Лукиных харюусалгатай уялганнуудые дүүргэхэнь хүшэр гэжэ тоолоод лэ, тушаалһаа буулгагдахадаа, гол худэлмэриһөө гараже, бариргын кооператив эмхидхээ бэлэй. Энээнние бурушаахын аргагүй. Зүгөөр колоннымнай шулуушадай Л. Г. Курганидзын бригадын гэшүүдые бригадиртайнь «ута солхообоор» дуудажа абаашаа. Уламжалсн Онёо һууринда тэдэнэй бариже байһан РТП-гэй мастерскойн барилга саг болзортоо тушаагдангүй үлэһэн юм. «Ута солхообто» дуратай үшөө хэдэн барилгашад маниаа гаража ошоо. Өөһэдынь дуран ааб даа. Зүгөөр шадаал һаа, яагаадыье һаань арга хүргыень оложо, ехэ мунгэ абаха гэһэн хүсэлынь манда харша гээд хэлэлтэй. Арменидэ болоһон аймшаггай ехэ гай гасаланай хойшолон барилгын шанарта онсо анхарал хандуулхыемнай баадхана ха юм. «Түргэн — түүхэй» гэһэн үгэнүүдэй удхэнь одоол бодотоор эндэ элирээл. Мүнөө М. Д. Лукиныхэй хутэлбэрилдэг коперативнай үндэсэй хоолой комбинадта шэнэ цехэй, мүн Онёо һууринда мастерскойн байшангуудые бодхоожо байнабди.

Бүхы техникэмнай — автомашина, кран, бульдозер, экскаваторнуудтайгаа суг тус участогта үгтөө бэлэй. Тиихэдэ хюрөөдэмэл материалнуудай, хирпичсэй үйлэдбэриин өөрынь үнэ сэн доошолуулхын тула ехэ худэлмэри ябуулаабди. Гэхэтэй хамта предприятиимнай захиргаанда аяар 39 хүн урдань худэлдэг байгаа. Мүнөө 24 хүн һайнаар ажаллана.

Һүүлэй үедэ ашаглалгада үгтэхэ бариргануудта гол хүсэнүүдые элсүүлэн шэглүүлдэг болообди. Яһала һайн дүнгүүдтэй гээд тэмдэглэмээр. Жэшээнь, Баргажан һууринда хирургическа комплекс, харин Баян Голдо соёлой байшан арбаад жэлэй туршада бариг-дажа, унжагайруулагдажа байһан юм. Эдэ объектнүүдтэ гол хүсэнүүдэ эльгэһэнэй ашаар одсол хэрэглэмжэдэ дамжуулжа шадаабди.

Бариргын гурбан участок манда бии. Үүрэг, Лугшахаан, Улан һууринуудта оршоно. Улан һууринда М. И. Талерчигай бригадын гэшүүд эдэ удэрнүүдтэ хоёр бүлын байха гэр ашаглалгада үгэхэгэ. Эндэ мастераар Л. Б. Ванюшкина муу бэшээр ажаллана. Тиихэдэ Лугшахаан һууринда Уланай колхозтой сэхэ хэлсээ бателжа, 180 үхибүүдэй ябаха найман жэлэй нургуулинн байшан, мүн малшадай байшан барихаар хараалнабди. Тезд сэхэ хэлсээн гээшэмнэй юун бэ? Энэ сэхэ хэлсээнэй гуримаар ажахы манда барилгашадые үгэхэ ёһотой. Энэ жэлдэ Хилгана һууринда барилгын участок нээхэмнай. Иигэжэ байгша оной хоёрдохи хахадаа 140 үхибүүдэй ябаха хүүгэдэй саадай байшан, котельнэ өөһэдын хүсөөр барижа эхилхэбди. Гадна колхозтой сэхэ хэлсээтэйгээр эдэ хоолой комбинадта шэнэ цехэй, мүн Онёо һууринда мастерскойн байшангуудые бодхоожо байнабди.

Түрүүшымнай амжалтада ахамад механигай таһаг ехэ хубитаяа оруулаа. Энэ талаг хамта дээрээ 31 хүнһөө бүридэнэ. Эдэнэй аша оролдолгоор бүхы техникэмнай һайнаар, зогсолто багатайгаар ашаглагдана. Эндэхи 10—10 точно ашаа үргэхэ шадалтай гурбан кран һайнаар хүдэлгэгдэнэ. Хоёрыень А. А. Цивилев, Н. И. Чупров гэгшэд эрхимээр хүдэлгэнэ. Эдэ крануудаа ашаглгаар хэрэглэхын тула бариргын бригадануудта даалгажа үгэнэбди. Тиихэдэ үшөө нэгэ кранаа нөөсэлэн, хэрэгтэй болоходонь хүдэлгэнэбди. ПА-1 түхэлэй экскаваторнууд бүлаа һайнаар ашаглагдана. Экскаваторщик А. Д. Белоусовай эрхим хүдэлмэри тэмдэглэмээр. ДТ 75 түхэлэй табан трактор-бульдозернуудтайбди. Дурбэниинь мүнөөдөө хүдэлгэгдэнэ. Нэгэниинь заһабарилагдажа байнхай. Булдозеристнууд Ф. Ф. Степанов, С. В. Костерев, В. И. Коротков гэгшэд ажалдаа үнэн сэхээр, ородлосотойгоор хандадаг заншалтай. Тиихэдэ дурбэн самосвалнуудаймнай нэгэниинь заһабарилагдахаар Татаурово руу абаашагдаа. Гаараг малтадаг техникэ, гагналгынь нүүдэл хоёр түхеэрэлгэ һанаһанда хүрэмөөр ашаглегдана. Хэды тиибэшье, хүнүүдые зөөдэг вахтова автобус манда дуталдана. Нэгэ краннай 12 жэлэй туршада ашаглагдахадаа хуушараа.

Ахамад механигай таһаг тухай богонихоноор хөөрэхэдэ иимэ байна. Эндэхи жолоошод В. Т. Коноваалов, Г. Е. Мишарин, А. Б. Гомбоев, газоэлектро-гагнууршан А. С. Матвеев зануудые түхеэрхэ хэрэгтэй. Эдэ баазануудта конторын гэр, склад, техникэ ороно. Тиихэдэ бариргашадай кадрнуудые эндэхи нютагуудай хүн зонһоо олохо, һургаха асуудал урдамнай табигдана. Иимэ участогууд урдань ажахынуудта бии байһан юм. Тезд ямаар шалтагаанаар тэдэнние усадхаһаниинь ойлгогдоногүй.

Ахамад механигай таһаг олон хүн ажаллана гэжэ хэлэнэн байнаб. Хоорондоо харилсеата хоёр-гурбан мэргэжэлтэй хүдэлжэ шадаха хүнүүд тэдэнэй дунда бии. Жэшээнь, А. Д. Иванов мотористын, аккумуляторщигай, вулканизаторщигай мэргэжэлтэй юм. С. Байтемиров слесарэршье, түмэршэ дархашанаршье ажаллажа шадаха байна. Тиимэһээ эндэхи зарим хүнүүд ондоо ажалда хүдэлхэ аргатай.

Мүнөө предприяти бүхэнэй урда өөһэдынгөө олоһон мунгэ зөөрөөр өөһэдыгөө хангаха гэһэн шухалын шухала зорилго табигдана гээшэ. Энэ талаар манда ехэ хүдэлмэри ябуулагдана. Жэшээнь, политһуралсалайнгаа хэшээлнүүдэй үедэ чековэ гуримай, ажахын тоосооной, хамтын ба арендынэ подрядуудай, онол арганнуудые шудалнабди. Эдэ хэшээлнүүдые промышленна бариргын экономистнууд үнэгэрнэ.

Удангүй бүхы бариргануудаа чековэ гуримаар ябуулдаг болохомнай. Тиихэдэ жэлэй хахадһаа бүхы коллективээрээ ажахын тоосоондо орохоор хараалнабди. Гадна хамһабариингаа үйлэдбэридэ арендэ подрядай гурим нэбтэрүүлхэмнай. Жэшээнь, мүнөө жэлэй эхинһээ Шитхан һууринда хүүгэдэй саадай, Баргажан һууриндахи 18 бүлын байха хөөр дабхаар гэрэй барилга ажахын тоосооной аргаар баригдахань.

Кадрнуудай асуудал сүм шиидхэгдээ гэжэ һаналтагүй. Мүнөө гушвад хүн дуталдана. Баргажанай дунда һургуулиин багшанартай суг зөлүү уетэнние барилгашанай мэргэжэлдэ уридшалан дадхааха талаар һуралсал-хүмүүжүүлгын худэлмэри эхилһэн байгаабди. Тезд энэ үүсхэлнай унтаршоо. Энээндэ бидэ, барилгашад гол түлөб эзмэтэйбди. Юуб гэбэл, һурагшадые барилга тухай өөрсэ мэдэсэтэй болгохын тула һайн бэлэдхэлтэй багшые оложо шадаагүйбди. Гадна энэ талаар ямаршье баазагүйбди гэжэ мэдэрэлтэй. Барилгашадые өөһэдынь гэр байраар хангаха асуудал шахердуугаар шиидхэгдэнэ. Баргажанай РАПО барилгашадай хемтын байра бариха хэрэгтэмнай энэ жэлдэ яһалахан мүнгэ зөөри һомолхо юм. Энэ мүнгөөрнь таатай зохид нэгэ ехэ гэр бариха гэжэ шиидээбди. Олон байраһаа бүридэнэн энэ гэр соо үсөөн гэшүүдтэй бүлэнэрнэй ажаһууха юм.

Юрэнхыдөө бүхы дээрэнь абаад харахада, худөөгэй бариргануудта бэрхэшээлнүүд олон. Иланганаа хубилган шэнэдхэлын үедэ кадрнуудай асуудалда онсо анхарал хэрэгтэй. Ажалай таваруу эохэ байдал байгуулхэ, гэр байраар хангаха шухала. Үгыл һаа, алишье талаараа хүндэ энэ үйлэдбэридэмнай хүнүүдэй тогтонижон худэлхэнь бэрхэтэй. Хоёрдохёор, районуудай МПМК-нуудай материально-техническэ бааза бэхижүүлхэ гээшэ тон шухат болоод байна. Ажалаа шэнэ аргаар эмхидхэхэ, ажахын тоосоо, арендэ подряд нэбтэрүүлхэ талаар МПМК-нуудта, худөөгэй бариргын бусад эмхинүүдтэ ямар дүй дуршэл бии гээшэб гэжэ мэдэжэ абаа һаа, һонин һэн.

Бидэ гээгдэлһэн һаял гарабабди. Тезд олон жэлэй унжагайран нобшоролгын хойшолон дуурһан орхигдоо гэхын аргагүй. Бариргa үргэнөөр ябуулжа, худөө һууринуудай түхэл шарайе һайжаруулхын тула үнэн сэдьхэлһээ оролдожо байһан бариргашад газетын хуудаһануудта һанамжаяа хубаалдаха, ёһотой хөөрэлдөө үүсхэхэ аабза гэжэ найданабди. Тиимэһээ нэгэл асуудал бултанаймнай урда табигдаха ёһотой: «Яамар аргаар худөөгэй бариргые хүгжөөлгын шэнэ шатада гаргахеб?»

П. РУБЦОВ,
гүрэнэй-кооперативна «Бурятскагропромстрой» нэгэдэлэй Баргажанай ажахынуудыг хоорондын оньһожоруулагдамал-нүүдэл колоннын начальник.

АПК: ажалай [illegible] ба эконо[illegible]

П. ХУБИ[illegible] НИИТЫН[illegible] ИЛГАА[illegible]

«Социализм хадаа эрдэм болбосоролто кооператорнуудай байгуулалта мүн» гэжэ В. И. Ленин «Кооперацы тухай» брошюра соогоо бэшээ һэн. Зүгөөр энэ уряань хүсэеэ буураагүй, харин мүнөө үедэ худөө ажахын үйлэдбэриин худэлмэрилэгшэдэй ажалай эмхидхэлэй шэнэ гуримуудые — хамтын, гэр бүлын, хубиин, арендэ болон кооперативна подрядуудые нэбтэрүүлжэ байһан сагта айхабтар ехэ удха шанартай болоод байна.

Хоёр гол һаналые нэгэдүүлһэн кооперативна подрядай үндэнэ һуури дээрэ худөө ажахын үйлэдбэриие хүгжөөхэ тон зүб түшэг тулгуури олоһон Ики-Бурульска районой партийна, ажахын хутэлбэрилэгшэдэй ажалые һайшаамаар байгаа һэн.

Хубиин ажахыгуй гэхэ гү, али үмсэдөө үхэр малгүй хүнүүдэй арендээр ажаллахедэ, гүрэндэ нилээд бариишатай байха. Иланганаа Россин Хаса хурьһэгүй газар нютагуудта ондоо тэһэгэ ерэгэн хүнүүдэй орхигдоһон газар, малай байра даажа абаад, арендэ подрядай гуримаар ажаллажа, хубиингаа ажалаар, оролдолгоор урданайнь баян дэлгэр байдалые һэргээн тэхэрюулхэдэ, һайн ааб даа.

Арендэ гээшэ саг зуураар хулһэлжэ ажаллаха гурим мүн. Хэрбээ хүнүүд хубиин адуу-һа малтай байбал, хэзээдэшье үмсынгөө талые харалсаха, түргэн олзотохо бэлэн замыень бэдэрхэ байна. Харин кооперацы гэшэмнай хоёр гол һаналые — хубиин, мүн нютын талые хамтадхажа, эсэстэнь нэгэн болгожо бэелүүлхэ арга гээшэл.

Эндэ байгуулагдаһан «Овцевод» кооперациин ёһо гуримууд иимэ юм.

Совхоз кооперацида өөрынгөө хуби — 800 хони даалгана. Харин дурбэн гү, али табан хүнһөө бүридэнэн хонишодой бригада хубиингаа 200 хони нэмэлсэнэ. Тиихэдэ совхозно-хубиин кооперативта ажахы элдэб хэрэгтэй хэрэгсэлнүүдые, байра байдалыень түхеэржэ үгэнэ. Иигэжэ кооперативна подрядай бригадада бүхыдөө 1000 хонин харуулаһалгадна гээшэ. Хэрбээ һуурэг хонидынь үгы боложо гү, али гаралаа һаань бригадын гэшүүд 80—20 процент гэһэн гуримаар гарэыень тэхэрюулхэ болоно. Эндэ хонишод, нэгэдэхеэр, хубиингаа талын аша үрые хараха аргагүй юм. Ушарынь хадаа бригадада гол продукцияа — нооһо, мяхаяа зөөбол совхозоос худалдан абалгын сэнгээр тушааха болоно. Эндэнэ продукцияа ондоо тээшэнь худалдахын аргагүй юм. Тиихэдэ үйлэдбэриинь бүхы гаргашанууд хамта сосгологдожо, 80—20 процент гэһэн гуримаараа хубаарилагдаг гуримтай.

«Маныч» совхозой И. М. Будайчиевай хонишодой кооперативна бригада 1987 оной дүнгөөр бүхыдөө 99 мянган түхэригэй олзо (материальна бүхы гаргашьень хороогоод байхадань) оруулаа юм. Энэ олзонь 80—20 процентын гуримаар хубаарилагдажа, совхозодо 78,2 мянган түхэриг, хонишодто 19,8 мянган түхэриг хүртэнэ. Тусхайбал, кооперативта оруулагдаһан хубиин 200 хониной түлөө 19,8 мянган түхэриг, харин совхозой 800 хониной түлөө 78,2 мянган түхэриг хубаарилагдеба ха юм.

Совхоз бригадын бүхы олзоһоо 800 хониной түлөө абаһан 78,2 мянган түхэриг-һөө 20 процентыень гэхэ гү, али 15,6 мянган түхэриг хонишодто һүрэг адуулһанай түлөө түлбэри болгон түлэнэ. Иигээд байхада, кооперативта 800 хони оруулһан совхоз бүхыдөө 62,8 мянган түхэригэй, харин хонишодой [illegible] ган түхэриг [illegible] Тодорхойлбо[illegible] кооперативн[illegible] маар ажалл[illegible] һон бүхы [illegible] тыень совх[illegible] ень хонишо[illegible]

Урданда [illegible] сагдагша б[illegible] 100 эхэ [illegible] хурьга абаж[illegible] на. Тиихэдэ [illegible] эзэргээр 100 [illegible] һөө 74 хур[illegible] ye соо хони[illegible] дунда эзэрг[illegible] лин түлбэр[illegible] Бригадада [illegible] бүхэнэй 25,[illegible] хүргэдөө п[illegible] хозой дунда[illegible] һэ 11,2 [illegible] дээшэлүүлэ[illegible] олзонь 122 [illegible] даа.

1987 ондо [illegible] даа хони [illegible] совхозой — [illegible] кооператив [illegible] дэлгэ юм. [illegible] ператив[illegible] жалта туйла[illegible] район дото[illegible] буриһөе 84[illegible] хонин бури[illegible] нооһоной [illegible] һүрэгэйнь 94[illegible] бүтэнөөр [illegible] аань, коо[illegible] эхэ хонин б[illegible] абажа, хони[illegible] лограмм нооһ[illegible] хы һүрэгэйн[illegible] тые бурин б[illegible] һан байна. [illegible] ажалай бүт[illegible] дээшэлэн б[illegible] он дотор [illegible] гүй бригадаа[illegible] 16 мянган [illegible] ци үйлэдбэри[illegible] ператорнууд[illegible] ригэй гэхэ п[illegible] тээр ехэ п[illegible] рилөө.

Экономичес[illegible] онсл аргын [illegible] таарамжатай [illegible] хонишод һа[illegible] гаа һэн. Жэ[illegible] совхозой хо[illegible] Расул Адуев[illegible] — Эконом[illegible] эзэ тоосоо[illegible] дана. Урда[illegible] салин түлбэ[illegible] үлэгшэ һэн. [illegible] нишоной с[illegible] үмсын мал [illegible] түлөө мунгэ[illegible] даг һэн. Га[illegible] би гурбан м[illegible] риг совхозод[illegible] ное хубиин[illegible] гаргаша ко[illegible] гаргашада [illegible] ратив маана[illegible] жо һүргана [illegible] хэрэгэй түл[illegible] ежеллахыемн[illegible] Январь һара[illegible] риг алмаа [illegible] жэзл худалда[illegible] гашалааб. [illegible] елдаха һаа [illegible] мунгэ алм[illegible] бшуу. — гэжэ [illegible] лэжэ байгаа [illegible]

Энэмнай [illegible] сэдьхэлдээ б[illegible] һаниинь эх[illegible] Шаманай орон[illegible] туршада юрэ[illegible] эрмэлдэл, эд[illegible] тэ бодомжо[illegible] гүй орхигдо[illegible] хохидол үше[illegible] гаал даа. Те[illegible] да, партийн[illegible] рилэгшэд му[illegible] дынгаа алдуу[illegible] жа, хуушана[illegible] ган ябаха [illegible] Энээндэ эсэ[illegible] бди.

республик[illegible] Совет[illegible]

И. Серков, А. Ку-[illegible] «Эхэнэрнүүд» гэһэн [illegible]эй арадай артистка [illegible]нна Афанасьевнагай

[illegible]й ород драматр хадаа Мо[illegible]ронды Улаан [illegible]ССР-эй ОСО-[illegible]ахидхэлэй-син[illegible]й үндэнэ һуу[illegible] болоһон юм. [illegible] Дурна зүгөөр [illegible]наа, Удын-Бай[illegible]эгтоһон байна. [illegible] «Портфельэй [illegible]эг 1928 оной [illegible] түрүүшынхиеэ [illegible] харуулагдаад, [illegible]эн удэрынь бо[illegible]

Мүн лэ ма[illegible] дэргэдэ ураг[illegible] лаар хүтэлбэр[illegible] дэхэ гурбан [illegible] ород, бүрядаг[illegible] гаран хүн һүр[illegible] Хожомынь эн[illegible] һэн эгоной д[illegible] даймнай соёлс[illegible] ствын мэдэжэ[illegible] мэрилэгшэд т[illegible] юм.

Тиихэдэ теа[illegible] клубна эмхи зу[illegible]

МА[illegible]ИНЭЙ ОБРА[illegible]

[illegible]ород драма-[illegible] коллектив Ле[illegible]эгэтэ бэшэ ханг[illegible]ури 1959 ондо [illegible]адар соогуур...» [illegible]рай сценэ дээ[illegible]эн. РСФСР-эй [illegible] В. Познанский [illegible]уулан табиһан [illegible]нэй рольдо М. [illegible]а. Тиихэдэ [illegible]й артистка К. Т. [illegible] Крупскаягай ро[illegible] Москвада үн[illegible]ядадай искусст[illegible] хоёрдохи де[illegible] зүжэг харуу[illegible]нуудай нааданг[illegible] хүртэнэн бай[illegible]дна саашадаа [illegible] зорюулагдаһан [illegible]эг театрай кол[illegible] харуулаа. 1962 [illegible]иной «Гурбада-[illegible] гэжэ зүжэг ре[illegible]эй габьята ар[illegible] наирүүлан та[illegible]ССР-эй габьяа-[illegible]убовцев наадаа [illegible] Зориной «Вечи-[illegible] гэжэ зүжэг (ре-[illegible]урядай АССР-[illegible] габьята ашел [illegible] И. Прохоров, [illegible]биг[illegible]ан байна. [illegible]льдо республи-[illegible]ртист П. Дубов-[illegible]969 ондо И. По-[illegible]ратив маана[illegible] гэжэ үшөө [illegible]иссер А. Д. Ни-[illegible] бэлэй. Болодя [illegible]льдо А. Годин, [illegible]ндровна Улья-[illegible] РСФСР-эй ар[illegible] К. Т. Никулина [illegible]г. 1982 ондо Ш. [illegible]Үрүүшын хараа-[illegible] зүжэг театрай [illegible]харуулагдаа һэн. [illegible]СР-эй искусствын [illegible]абуулагша Н. Е. [illegible] юм. Н. К. [illegible]олние РСФСР-эй [illegible]стка Г. Д. Шел-[illegible]маной орон[illegible] Тиихэдэ Крупскаяг рольдо РСФСР-[illegible]тистка К. Т. Ни-[illegible] Республикын ис-[illegible]ата ажал ябуулагдаа [illegible]

[illegible]лагша, режисс[illegible] Н. Погодиной [illegible]рантнууд» гэж[illegible]ондо хандаһан [illegible] В. И. Ленинэй [illegible]дин гүйсэдхөө[illegible]

Театрай реж[illegible]стнууд Ленин[illegible] дахадаа, совет [illegible]шалнуудта туг[illegible]рилэгшэ байна [illegible] «Гурбадахи п[illegible]зүжэг соо арт[illegible] Ленинэй обра[illegible]нэн түрүүн т[illegible]хэн абари зан[illegible]руулхые ород[illegible] ажабайдалаа [illegible]ёһоор хубилга[illegible]хитэй, нугарг[illegible]энэрхэ зөөлэ[illegible]таа гамгүй шэ[illegible]тэмсэлшэн о[illegible]шадаа һэн гэж[illegible]

И. Поповой [illegible]жэг В. И. Лени[illegible]жэлэй ондо э[illegible]бигдаһан байг[illegible]гэр бүлынхи[illegible]үзэр ёһоной [illegible]саан, эжы, аб[illegible]хэлээ хүндэл[illegible]эли тодоор [illegible]эргэтэй. Түр[illegible]хараа бодолто[illegible]хүмүүжүүлһэн [illegible]рованай гэрэ[illegible]гыгөөр харуу[illegible]рольдо наадаг[illegible]шадабарияа [illegible]Адуухэ Эхэн[illegible]хараашадта [illegible]Тиихэдэ залуу[illegible]дии Володя[illegible]даа һэн. Залу[illegible]гүлмэрхэн [illegible]һаа, бодол [illegible]шиидхэгэнгэ [illegible]шиидхэбэринүү[illegible]дадаг Володя[illegible]да гараа.

Н. Погодинс[illegible]рантнууд» гэж[illegible]дээ, театрай [illegible]нээ партийн Х[illegible]рюулаа һэн. Р[illegible]ков вождин [illegible]рынхеэрээ хан[illegible]

Зүжэг табиг[illegible]циальна хүсэ[illegible]

[illegible]агай залуу драма-[illegible] Лобозёровой зу-[illegible]эй ород драматти-[illegible] найруулагдан та-[illegible]агшадай анхарал

ЗУРАГ ДЭЭ[illegible]вой «Суббот[illegible]удэр хурэтэр[illegible] Буряадай АС[illegible]тист О. Миз[illegible] артист Г. С[illegible]

ТАСС

[illegible]ХИЛЫН [illegible]АНАҺАА

[illegible] Нёдондо жэл Х[illegible]адын худалдаа [illegible]эрьесэ 79,4 миг-[illegible]арто хүргэгдэһэн [illegible]нэнь 1987 оной-[illegible] процентээр үлүү [illegible]ихэдэ газаашань [illegible]удалдалга 40,1 [illegible] харин гадаада-[illegible]жа абалга 39,3 [illegible] долларто хүргэг-

ГАДА[illegible]

[illegible]эо. Эдэнь [illegible]белон 17,7 [illegible]шэлэй гэжэ [illegible]лын эконо[illegible]саанай, гад[illegible]гаймаанай м[illegible]лөөлэгшэ Л[illegible]дай болон [illegible]листнуудта [illegible]эндэ үнэгэр[illegible]лэхэдэ мэ[illegible] Мүнөө Х[illegible]гаран орон[illegible]конференци[illegible]

Воронеж. «Электроника» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлдэ «Электроника М-332 С» маркын шэнэ магнитофон бүтээгдэбэ. Шэнэ магнктофон ородоол 480 грамм шэгнууртэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: нэгэдэлэй худэлмэришэн Валентина Трофимова магнитофоноо харуулна.

ТАСС-ай фотохроника.

Мүрысөөнэй түрүү зэргэдэ

ҺААДГҮЙГӨӨР, ҺАЙН ШАНАРТАЙГААР

БАМ-ай бүхы барилгашад, тэрэ тоодо минии хүтэлбэрилдэг бригадын коллектив социалис мүрысөөндэ хам оролсожо, эгээл һайн үрэ дүн түйлахын тула тэмсэнэ. Бригадымнай коллектив 27 хүнһөө бүридэнэ. Модошо дархашуул, түмэр бетон хэрэгсэлнүүдые хабсаргашад, бетонщигууд, электро-гагнууршад, сэхыень хэлэхэдэ, барилгын бүхы мэргэжэлтэй хүнүүд бригадедамнай бии.

Северобайкальск хотын уһа сэбэрлэхэ түхеэрэлгэнүүд баригдажа, саг болзортоо дүүргэгдээ. Энэ барилгада 3 миллион түхэриг ашаглаһан байнабди. Тиихэдэ вагонно депогои барилга түгэсхэжэ, түмэр замшадта демжуулаа һэмди. Үнгэрһэн жэл городой 5000 номертой станциин томо байшангай барилга дүүргэжэ, гүрэнэй комиссида һайн шанартайгаар тушаагаабди.

Мүнөө рэйоной банкын, мунгэ хадагалха түбэй кассын байшан бодхоожо эхилээбди. Сентябрь һареда дүүргэжэ ашаглалгада тушааха зориг..о табигдана. Богонихон сагай туршада аргагүй ехэ хэмжээнэй ажал худэлмэри хэгдэхэ болоно. Апрель болотор байшангай хананууд сүм хабсаргадаад, дотор талын эгээл харюусалгатай ажал эхилхэ юм.

Барилгын материалнуудые, оньһон техникэ саг болзортонь дутамаггүйөөр асаруулха гээшэ бригадирай гол шухала зорилгонуудай нэгэн мүн. Бусадһаа 30—40 минута урид ажалдаа ерэжэ, оньһон техникэ, кран, автомашина, цементын бетоной холисо захижа, хуул урдеэд байха гэжэ оролдодогби. Тэрэгүйгөөр аргагүй. Материалай үгы һаа, бригадымнай 27 гэшүүд миин һууха болоно бшуу. Иимэ юумэнэй үзэгдэхэгүйн тула бригадир, мастер одоол ехэ эдэбхи үүсхэл, оролдолго гэргэхэ ёһотой гээд һанагшаб. Хаалаанай дүүрэхэдэ, ажалдаа үшөө 1 час тухай саг соо үлэжэ, хэһэн ажалайнгаа дүн гаргадаг, үглөөдэр хэхэ ажалай түсэб табидаг хүм. Бригадирай нигэжэ оролдоогүй һаа, аргагүй. Бидэ бүри 1987 оной январь һарадаа хамтын подрядай гуримаар ажалланебди.

1988 оной январь һарадаа өөһэдөө өөһэдыгөө мунгэ зөөрөр хангаха гуримаар барилга хэнэбди Шэнэ онол аргын һайн талань олон гээшэ. Ажалаа зубаөр эмхидхэжэ нугачебди. Шэнэ гурим амжалтайгаар хэрэглэхын тула ажалай журам сахиха гэжэ бүхы коллективээрээ оролдонобди. 15—20 минута ажалһаа хожомдожо ерэхэ ушар олон удаа урдань дайралдадаг бэлэй. Энээнние ехэ тоодогшьегүй байгаабди. Мүнөө иимэ юумэн огто үзэгдэхэгэ болёо. Худэлмэришэд ажалдаа хожомдожо ерэхэ һаа, 10—15 түхэригэй салин хүлһэхэ алдана. Барилгын материал үлүү ехээр гаргашалаа һаа, өөрын харманһаа түлэхэ байһанаа хүн бүхэн мэдэнэ. Тиимэһээл барилгашадней хадааһан бүхэнөө бүридхэлэй абажа, килограммшье цементын холисо миин хаянгүйгөөр барилгада хэрэглэхэ зорилготойгоор ажаллана.

Бригадымнай үнинэй гэшүүн Николай Бабаев шулуушанай, бетонщигой мэргэжэлтэй юм. Алишье ажалдаа тэгшэ һайн үрэ дүн түйладаг. Халаанай туршада 1,5 кубометр хана бодхоохо даабаритай аад, 2—2,5 кубометр, заримдаа 3 кубометр хана бодхооно. Николай Доржиевич ажалай сагай минута бүхэниие зубөөр хэрэглэжэ шадана бшуу. Худэлмэриин өөрын түсэб зохёоно. Зэр эзмсэгэ эртэзнһээ һайнаар бэлэдхэзд байна. Тамхи носоогоод һуухыень нэгэтэшье хараагүйб. Н. Д. Бабаевтай арба гаран жэлэй туршада БАМ-ай объектнүүдые баринаб. Нэгэтэшье халаанай даабари дүүргэнгүй, гэрэгээ бусаһан сагыень һананагүйб. Бариргын ёһотойл эзэн иимэл байха ёһотой.

Электро-гагнууршан Андрей Пагнаевые абаад үзэе. Хойнобоонь худэлмэри хэжэ ябаһан хүниие нэгэшье һаатуулдаггүй. Бүхы ажалаа саб байса, һайн шанартайгаар дүүргэдэ байдаг, одоол «алтан гартай» хүн юм.

Шулуушан И. П. Кислицын мүн лэ ажал хэрэгтээ харюусалга ехэтэйгээр хандажа, һайн шанартайгаар, түргэнөөр барилга хэхэ хэрэгтэ бага бэшэ хубитаяа оруулжа байдаг. Бригадымнай 27 гэшүүд иимэ үрагшеа эрмэлэзнэн һаналта бодолтойгоор ажаллана, бэлиг шадабаряа, хүсэл зорилгоёо бригадынгаа үйлэ хэрэгүүдтэ сүм зорюулна.

БАМ-ай ехэшье, багашье объектнүүдые һаадгүйгөөр, һайн шанартайгаар тушааха гээшэ гол зорилгомнай мүн.

А. ДРОЙНИКОВ,
бөөрилга-хабсаргалгын 607-дохи поездын бригадир.

Зураглал

МААРАГТЫН БАРУУН БЭЕДЭ

Яруунын районой «Победа» колхозой хонишон Хандажап Рыгзеновна Жалсановагай эхэ хонидые харадаг бууса үргэн уужам Булган талын хой

МАНАЙ ТЕАТР 60 ЖЭЛ СОО

ЭРЭ: И. Сернов, А. Ку-
ЭЙ «Эхэнэрнүүд» гэhэн
СР-эй арадай артистка
— Анна Афанасьевнагай
ана.

Филиппова, М. Святская, А. Тольский, Н. Невельский, Б. Туф гэгшэд республикын Гэгээрэлэй арадай комиссариадай дэргэдэ театральна студи нээhэн юм. Буряадай театральна искусствын мэдээжэ түлөөлэгшэд Ч. Генинов, Ж. Пагбаин, Н. Гендунова, У. Болдонова, Ю. Шангина гэгшэд энэ студида түрүүшынгээ алхамуудые хэhэн байна. Түүнээрнь 1931 ондо энэ студиин үндэhэн дээрэ искусствын техникум нээгдээ hэн.

Мүн лэ манай театрай дэргэдэ уран hайханай театр хутэлбэрилэгшэдые бэлдэхэ гурбан hөрын курсын ород, буряад секторнуудтэ 50 гаран хүн hуража байдаг hэн. Хожомынь энэ курса дүүргэhэн эсоной дундаhаа Буряадаймнай соёлой болон искусствын мэдээжэ олон хүдэлмэрилэгшэд тодоржо гараhан юм.

Тиихэдэ театрай артистнууд клубна эмхи зургаануудай, комсомол-залуушуулай уран hайханай агитбригадануудай хүдэлмэридэ ехэ нүлөө үзүүлдэг, туhа хүргэдэг байгаа. Жэшээлбэл, «Кор» гэжэ клубай дэргэдэ «Улаан самса» гэhэн агитбригада эмхидхэгдээд, үүлзалгануудые, элидхэлнүүдые үнгэргэдэг байгаа.

Нютагайнгаа уран зохёолшодой зохёолнуудта хандахаяа манай театр мартадаггүй, Ц. Шагжинай «Тангариг», С. Метелицын «Мужаа», А. Шитовой «Шонын эшээн», В. Митыповэй «Алтаар баян хубшэдэ» гэhэн зүжэгүүд үнгэрhэн жэлнүүдтэ табигдаа. Буряадай арадай уран зохёолшо И. Калашниковай «Шэнэ сагай шэнжэ» гэhэн романай удхаар табигдаhан зүжэг, С. Лобозёровой зүжэгүүд манай театрай репертуарта гол hуури эзэлдэг.

Бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ бэлгэhэн драматургнуудай А. Островскиин, М. Горькиин, У. Шекспирэй, Б. Шоугой, Б. Брехтын зохёолнууд манай театрай репертуарай түүхэдэ ехэ hуури эзэлдэг. Мүн лэ совет драматургнууд А. Погодин, В. Вишневский, В. Иванов, А. Афиногенов, К. Симонов, А. Арбузов, В. Розов, А. Салынский гэгшэдэй зүжэгүүд олсор табигдаhан түүхэтэй.

В. Ивановай «Бронепоезд 14-69» (1930 он), Н. Погодиной «Буутай хүн» (1939 он), В. Вишневскиин «Оптимистическэ трагедиг» (1942 он), М. Горькиин «Зыковүүд» (1950 он), А. Островскиин «Василиса Мелентьева» (1957 он), Н. Погодиной «Гурбадахи патетическэ» (1961 он), У. Шекспирэй «Гамлет» (1968 он), А. Островскиин «Гэрэлтүүлэгдэ, дулаасуулнагүй» (1973 он), А. Розовой «hойр шубуунай уурхай» (1978 он), Еврипидэй «Медея» (1980 он), С. Лобозёровой «Хүдөөдэ болоhон хүлгөөн» (1983 он) гэhэн бүтээлнүүд манай театрай сценэ дээрэ табигдаhан эрхим зүжэгүүд болоно.

Нютагайнгаа уран зохёолшодой зохёолнуудта хандахаяа манай театр мартадаггүй, Ц. Шагжинай «Тангариг», С. Метелицын «Мужаа», А. Шитовой «Шонын эшээн», В. Митыповэй «Алтаар баян хубшэдэ» гэhэн зүжэгүүд үнгэрhэн жэлнүүдтэ табигдаа. Буряадай арадай уран зохёолшо И. Калашниковай «Шэнэ сагай шэнжэ» гэhэн зүжэгэй хажуугаар, С. Лобозёровой турбан зүжэг репертуартамнай оролсоhон байна. Эдэ зүжэгүүд нинслэлэймнай харагшадай, түбэй хэблэлэй, мэдээжэ шүүмжэлэгшэдэй зүгhөө үндэрөөр сэгнэгдээ гэжэ тэмдэглэлтэй.

Мүнөө үдэрэй манай театрай түйлалтануд хоохон гаазр дээрэ мүндэлөөгүй. Энэ манай театрайнгаа хүргэжэхын тула оролдожо, хүдэлжэ ябаhан олон зоной ашаар бүтэhэн хэрэг ха юм. Тэдэнние нэрлэбэл, Е. Просветов, А. Филиппова, М. Святская, А. Тольский, Н. Невельский, Б. Туф, Н. Рахманов, Г. Иоффин, И. Прохонов, А. Никитин, В. Гусев, Г. Гофман, Р. Бенская, Л. ба И. Панковтон, П. Огурцов, Ф. Волгин, Ю. Коршуноа, И. Кутянский, Б. Красиков, В. Тихомиров, К. Никулина, О. Хлебникова, Н. Быстров болон бусад болоно.

Дурсагдаhан зоной зариманиинь наhанhаа нүгшэнхэй. Тэдэнэй эхилhэн ажел хэрэгые, гүримшуулhан ёно заншалнуудые манай ород драматическа театрта ерэhэн шэнэ режиссёрнууд, артистнууд, уран зураашад болон бусад нүхэд саашаь амжалтатайгаар үргэлжэлүүлнэ.

В. ТРОШИН,
гүрэнэй ород драматическа театрай литературна талые дээгша.

ЛЕНИНЭЙ ОБРАЗТО ХАНДАЖА...

...й ород драма-
...рай коллектив Ле-
...то нэгэтэ бэшэ хан-
...г. Бүри 1959 ондо
...й «Аадар соогуур...»
...театрай сценэ дээ-
...hэн, РСФСР-эй
...ист В. Познанский
...найруулан табиhан
...Ленинэй рольдо М.
...hадаа. Тиихэдэ
...ородай артистка К. Т.
...К. Крупскаягай ро-
...дхее. Москвада үн-
...Буряадай искусст-
...рын хөёрдохи де-
...энэ зүжэг харуу-
...артистнуудай наадан
...нэтэдэ хүртэhэн бай-
...гадна саашадаа
...индэ зорюулагдаhан
...зүжэг театрай кол-
...озой хонишо-
...джэ харуулаа. 1962
...Погодиной «Гурбада-
...ска» гэжэ зүжэг ре-
...СФСР-эй габьяата гэ-
...ршун найруулан та-
...ын габьяата артист
...И. И. Прохонов
...табигдаhан бэлиг-
...рольдо республи-
...артист П. Дубов-
...1969 ондо И. По-
...гэжэ үзүүлэ нэ-
...ржиссер А. Д. Ни-
...Болодя
...рольдо А. Родин,
...ександровна Улья-
...ольдо РСФСР-эй
...на К. Т. Никулина
...айдег. 1922 ондо Ш.
...й «Түрүүшын хараа-
...гэжэ зүжэг театрай
...ерэ харуулагдаа hэн.
...РСФСР-эй искусствын
...жал ябуулагша Н. Е.
...табиhан юм. Н. К.
...й ролие РСФСР-эй
...артистка Г. Д. Шел-
...дхее. Тиихэдэ Крупскаягай рольдо РСФСР-эй артистка К. Т. Никулина. Республикын искусствын хөгжэлдэ ямаршье хувиар оролцожо ябаhан Буряадай АССР-эй габьяата ажал ябуулагша Н. Погодинай «Кремлиин курантнууд» гэжэ зүжэг бэлдэхэдээ, театрай коллектив тэрэнэй партийн XXVII съездэд зорюулаа hэн. Режиссер А. Бурков вождиин образто онсо өөрынхөрэрээ хандаhан.

Зүжэг табихадаа, харша социальна хүсэнүүдэй тэмсэлдэлагша, режиссер А. А. Бурков Н. Погодинай «Кремлиин курантнууд» гэжэ зүжэгтэ 1986 ондо хандаhан байна. Эндэ В. И. Ленинэй ролиие А. Родин гүйсэдхее hэн.

Театрай режиссернууд, артистнууд Ленинэй образто хандахадаа, совет театрай ёно заншалнуудта түшэглэн хүдэлмэрилhэн байна. Н. Погодиной «Гурбадахи патетическэ» гэжэ зүжэг соо артист Н. Дубовцев Ленинэй образ байгуулхадаа, нэн түрүүн тэрэнэй hайн hайхан абари зангые тобойсо харуулхые оролдоо hэн. Тиин ажабайдалаа революционно өөhоор хубилгахын түлөө эдэбхитэй, нугаршагүй, нүхэдтөө энэрхы зөөлэн, харин дайсадтаа гамгүй шэрүүнээр хандадаг тэмсэлшын образ байгуулжа шадаа hэн гэжэ hанагдана.

И. Поповой «Булэ» гэжэ зүжэг В. И. Ленинэй түрэhөөр 100 жэлэй ойдо зорюулагдажа табигдаhан байгаа. Ульяновтанай гэр бүлынхидэй хоорондохи нүхэр ёноной дулаахан харилсаан, эжы, абаза энэрхы сэдьхэлhээ хүндэлэлгэ зүжэг соо үзүй тодоор харуулагдаа гэжэ хэрэгтэй. Түрүү, революционно хараа бодолтойгоор үхибүүдээ хүмүүжүүлhэн Мария Александровнагай гэрэлтэ образ гүнзэгыгөөр харуулагданхай. Энэ рольдо наадаhан К. Никулина шадабарияа гүйсэд гаргажа, Агуучеэ Эхын сагаан сэдьхэлые хараглшадта харуулжа шадаа. Тиихэдэ залуу артист А. Родин Володя Ульяновые наадаа hэн. Залуугай сог залитай, гүлмэрхэн янзатай хубүүншье hаа, бодол хэрэгүүдтэ эрид шидэнгээр хандадаг, гүнзэгы шидхэбэринүүдые абажа шададаг Володя харагшадай урда гараа.

Н. Погодиной «Кремлиин курантнууд» гэжэ зүжэг бэлдэхэдээ, театрай коллектив тэрэнэй партийн XXVII съездэд зорюулаа hэн. Режиссер А. Бурков вождиин образто онсо өөрынхөрэрээ хандаhан.

Зүжэг табихадаа, харша социальна хүсэнүүдэй тэмсэлдэлагша, режиссер А. А. Бурков Н. Погодинай «Кремлиин курантнууд» гэжэ зүжэгтэ 1986 ондо хандаhан байна. Эндэ В. И. Ленинэй ролиие А. Родин гүйсэдхее hэн.

Пролетариадай ёнотой вождь, сэсэн мэргэн ухаатай гэйхамшагта хүниие, гүнзэгы бодолтой, дээдэ гарай политическэ ажал ябуулагшые артист А. Родин харуулхые оролдоhон байна. Тиихэдэ hанаан бодолоороо, «арhа мяхаараа» арад зонтой нягта холбоотой хүн hэн гэжэ онсологдоо. Ленинэй роль гүйсэдхэгшэ артист зүжэгэй үедэ таhалгаягүй шахуу сценын урда талада харуулагданхай. Энэзгээр харалгын залтай нягта холбоон байгуулагдажа, хараглшадай зүжэг соохи үйлэнүүдые олгоходо туhална ха юм. А. Родин өөрынгөө роль яhала hайнаар наадаhан байгаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Мүн РСФСР-эй габьяата артист И. Юхневич (инженер Забелин), Буряадай АССР-эй габьяата артист О. Мизевич (касуудые заhадаг мастер) гэгшэд түс тустаа рольнуудаа бэрхээр гүйсэдхее hэн.

Дээрэ хэлэгдhэнэй ёноор, ород драматическа театрай зохёохы коллектив В. И. Ленинэй образые театрайнгаа сценэ дээрэ харуулха талаар ехэ бэдэрэлгэ хэhэн, горитой оролдолго гаргаhан бэйна гээшэ. Асари ехэ хүдэлмэриин ашаар агуучеэ Ленинда зорюулагдаhан зүжэгүүд дээдын хэмжээгээр табигдагаг hэн гэхэ шухала. Энэ хадаа театрай артистнуудай ехэ аша габьяа болоно бшуу.

Түүлэй жэлнүүдтэ театрай сценэ дээрэ В. И. Ленин тухай зүжэгүүд харуулагдахаяа болинхой. Ямар ушарhаа иимэ байдалай тохёолдоные ойлгохын аргагүй. Гэхэ зуура, театрай коллектив В. И. Ленинэй гэрэлтэ образто саашадаа үшөө нэгэтэ бэшэ хандаха бээ гэжэ найдагдана. Жэшээлэ, хойто жэлдэ В. И. Ленинэй түрэhөөр 120 жэлэй ой тэмдэглэгдэхэнь ха юм. Тэрэ ойдо зорюулжа, манай артистнуудай үшөө нэгэ эрхим зүжэг харуулаа hаань, ехэ hайн hэн.

В. МУРУЕВА,
театр шэнжэлэгшэ.

АРАДАЙ АРТИСТ

Ород драматическа театрай коллективтэ бэлигтэй бэрхэ артистнар олон юм. Тэдэнэй нэгэн Иннокентий Владимировичь Юхневич hаяхан РСФСР-эй арадай артистын үндэр нэрэ эзэлдэ хүртэhэн байна. Энэнь 41 жилдэ драмын театрнуудай сценэ дээрэ хөөр зуу гаран рольнуудта наадаhанайнь, хэhэн ажалайнь үндэр сэгнэлтэ болоо гэбэл, алдуу болохогүй. Иннокентий Владимирович артистын мэргэжэл шэлэгдэ, хүдэлжэ эхилтэрээ, элдэб ажал хэжэ үзөө.

1921 оной ноябриин 9-дэ Томско областиин Москали hүүринда түрэhэн нэмтартай. Нютагтаа үхибүүн нэhэниинь үнгэрөө. 8 класс дүүргээд, Томск хотын гурилай-элеваторна техникумдэ ороhон юм. Энэ техникум ажалатайгаар дүүргээд, хүдэлжэ захалаад байхадань, Эсэгэ ороноо хамгаалыын Агуучеэ дайн эхилжэ, артиллерийскэ училищиин курсант болобо. Тэндэhээ медицинскэ комиссиин шиидхэбэрөөр табигдаад, тогоошоёор хүдэлөө. Хаанашье ябахадаа, И. В. Юхневич уран hайханай хүдэлмэриндэ эдэбхитэйгээр хабсададаг байhан юм. Уран зураагаршье өгөөр hонирходог байгаа.

Дайнай хүшэр хүндэ жэлнүүдтэ Ленинградай театральна институт Томск хотодо нүүжэ ерээд, сценын мэргэжэлтэдые hүргэжэ байгаа. Бэгэhээ хойшо артистын мэргэжэлээр hонирходог Иннокентий хүбүүн энэ институдта шалгалта бэрижа, hуража эхилээ.

Удаан хүлеэгдэhэн Илалтын ерэхэдэ, энэ институдынь Ленинград хотоёо бусаhан юм. 1947 ондо И. В. Юхневич институдаа дүүргэжэ, драмын театрай артистын мэргэжэлтэй болоо.

Түрэл Томскоо бусажа, эндэхи драмын театрай артистаёр эбтаа hэн. Иигэжэл дурлаhан ажалайнь намтар эхилээ. 1948 ондо мүн лэ актриса мэргэжэлтэй Ольга басагантай танилсажа, хуби заяагаа нийлүүлээ hэн. Иннокентий Владимировичай хани нүхэр Буряадай АССР-эй габьяата артистка О. И. Хлебникова өөрынгөө бэлигээр олон харагшадта мэдээжэ болоhон байха.

Ород драматическа театрта 1968 онhоо И. В. Юхневич хүдэлжэ, олондо hайшаагдаhан олон рольнуудые наадаhан, үндэр нэрэ эзэгнүүдтэ хүртэhэн байна. Тэрэнэй байгуулhан образууд онсо өөрын түүлэл маягтай байhаараа харагшадай зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэжэ, тэдэнэй дуратай артист болоо юм.

А. Дударевай «Үдэшэдэ»— Мультигай (Василь), И. Калашниковай «Шэнэ сагай шэнжэдэ» — Игнат Родионовой, Н. Погодиной «Кремлиин курантнуудта» — Забелиной, С. Лобозёровой «Субботоhоо амаралтын үдэр болотор» — Кузьма Фомичай рольнуудые И. В. Юхневичэй наадаhые олон хэрагшад hанадаг ёнотой.

Иннокентий Владимирович бэлигтэй бэрхэ артист байгуулгаа хажуугаар, тойроод байhан хэмэг юумые уран зураашын харасаар харана. Тэрэнэй фото-зурагууд, hиилүүрнүүд нэгэтэ бэшэ выставкэдэ табигдажа, олоной hайшаалда хүртэhэн, эмхидхэлэй комитедэй дипломуудаар шагнагдаhан байха.

Иннокентий Владимирович Юхневич зохёохы ажалайнгаа охин дунда ябана. Үшөө олон hонирхолтой образуудые тодоор харуулжа, харагшадаа баярлуулха байhаниинь дамжаггүй.

Г. НАМСАРАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. Горькиин «Судья» гэhэн зүжэгтэ Мастаковай ролиие И. В. Юхневич, үбгэнэйхиие — Буряадай АССР-эй арадай артист Л. Панков (1974 он) наадана.

...нютагай залуу драма-
...степан Лобозёровой зү-
...гүрэнэй ород драмати-
...театрта найруулагдан та-
..., харагшадай анхарал
...й.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: С. Лобозёровой «Субботоhоо амаралтын үдэр хүрэтэр» гэhэн зүжэгтэ Буряадай АССР-эй арадай артист О. Мизевич — Григорин, артист Г. Сизых — Михаилай, Буряадай АССР-эй арадай артистка, Буряадай Гүрэнэй шангай лауреат Н. Туманова — Верын, РСФСР-эй арадай артист И. Юхневич — Кузьма Фомичай рольнуудые гүйсэдхэнэ.

НИИТЫН-ПОЛИТИЧЕСКЭ ТЕРМИНҮҮДЫЕ ЯАЖА ОРШУУЛХА ТУХАЙ

Буряад литературна хэлэнэй нийтын-политическэ терминүүд хорёод онhоо хойшо болоhон элдэб гүйбалзалгануудые бэе дээрээ өгөөр үзэhэн гээшэ.

20-ёод онуудта буряад арадай хэрэглэхэ ямар литературна хэлэн байгуулагдаха ёнотойб гэhэн асуудалай табигдахада, тэрэ үеын томо эрдэмтэд профессорнууд Б. Барадин, Г. Цыбиков, Ц. Жамцарано, мүн Г. Ринчино, Б. Бамбаев болон бусад амяараа литературна хэлэ бии болгохомнай гэжэ дэмы бү зобоё, тэрэмнай агуучеэ ород хэлэнтэй тэнцэжэ байжа шадахагүй, заатагүй түригдэхэ, булигдаха, тиимэлээ бусад монголнуудтаа нэгэ литературна хэлэ байгуулая, тэрэмнай у а наhатай байха гэдэг байгаа. Г. Ц. Цыбиков болон бусад хүнүүд хуушан монгол хэлээ байлгая, элинсэг хулинсагнай хэдэн зуун жилдэ эхин түрүүн монголтоёо нэгэ арад байхадаашье, hүүлдэнь 17-дохи зуун жилhээ Ород гүрэндэ хамжажа, амяараа арад үндэhэтэн боложо эхилхэдээшье, хуушан монгол бэшэг хэрэглэжэ ябаабди, энээнээл үргэлжэлүүлээ гэдэг байгаа. «Элдэб монгол үгсаатаан хөөрэлдэхэдөө, бэе бээ ойлгохошьегүй байжа болохо, харин хуушан монгол дээрэ бэшэhые hайн ойлгохо, тиимэhээ энэ хэлэмнай монгол үгсаатаниие нэгэдүүлэгшэ зүйл («обьединитель монгольских племен») гэдэг байгаа. Харин ондоо алфавидта орожо, монгол хэлэнэй али нэгэн диалектдэ (халха, ойрод, хори буряад г. м.) үндэhэлhэн литературна хэлэнүүдые байгуулхадаа, нэгэн ниитэ хэлэгүй болошохобди гэдэг hэн.

Монголнуудтай нэгэн ниитэ хэлэтэй болохо гэhэн бодолые М. Н. Ербанов түрүүтэй партийно-гүрэнэй хүтэлбэрилэгшэд дэмжэhэн юм.

1926 ондо үндэhэн соёлой асуудалаар ехэ суглаан боложо, М. Н. Ербанов, Б. Барадин гэхэ эзргын хүнүүдэй элидхэлнүүд шагнагдажа, хожомоо лата үзэгтэ ороходби, зүгөөр мунөө дээрээ хуушан хэлээ хэрэглэжэ байя гэлсэhэн байна. Тиигээд 30-аад оной эхээр лата үзэгтэ оролгон болоо hэн. Энэ үедэ монголнуудтай нэгэн ниитэ хэлэ байгуулха гэhэн хараа шугам бэелүүлэгдэжэ, ниитын-политическэ терминүүднай хөёр хэлэндэ адлаар зохёогдоhон байна. Тэдэ ямар бэ гэбэл, нэгэ хэды жэшээ иимэ: хубисхал «революция», хубилал «эволюция», ниигэм журам «социализм», эб хамтын ёhон «коммунизм», эдэй засаг «экономика», анги «класс», мулжэхэ «угнетать», хүсэрхэн бариха засаг «диктатура», бодолго «политика», Зублэлтэ холбоото улас «Советский Союз», Арадай сайднарын зублэл «Совет народных комиссаров», Гадаадда хэрэгэй яаман «Народный комиссариат по иностранным делам» гэхэ мэтэ ехэ олон терминүүд бии болгогдоhон юм.

20-ёод онуудай hүүл, гушаад онуудай эхин багаар ганса хундэ шүтэн hүгэдэлгын бии боложо эхилхэдэ, элдэб эсэгэр хүнүүдые гэмнэхэ ябадал гаража, монголнуудтай нэгэ хэлэтэй болоё гэhэн хүнүүдтэ «панмонголист», «буржуазна националист» гэжэ байжа хара нэрэнүүд тохогдожо, үрэгшань ябуулхаяа болжо, 30-аад онуудай hүүл багаар тэдэниие хамажа абаашаhан байна.

Иимэ эрхэ байдалда хүнүүд айхабтараар айн hүрдэдэг боложо, олон олон терминүүдые ород болгоо hэн: «хубисхалай» орондо «революци», «зублэлтын» орондо «Советскэ», «хүсэрхэн бариха засагай» орондо «диктатура», мүн тэрэшэлэн «эмнэлгын орон»—«больница», «галта тэргэ»—«паровоз», «галта онгосо»—«пароход», «сахилгаан мэдээ»—«телеграмма» гэхэ мэтэ үгээ олон терминүүд интернациональна ба ород үгэнүүдээр hэлгэдэhэн байна.

Ганса хүндэ шүтэн hүгэдэлгын шангадаха үедэ энэнь бүри гааража, байhан буряад үгэнүүдээшье хаяад, ород үгэнүүдые аргагүй олоор хэрэглэдэг болоо hэн. Тэрэ үедэ ород үгэгүй нэгэшье мэдүүлэл үзэгдэхэ болиhон юм. Жэшээнь, «Буряад-Монголой үнэн» газетын 1939 ондо гараhан номернуудта буряад үгын байгаашье hаань иимэ ород үгэнүүд хэрэглэдэhэн байна: эксплуатацилга («мулжэлгэ дарлалта» гээшээ орхёод), заработна хүлhэн («салин» гээшээ хаяад), картина (эндэхи картина иимэ байна), вредительнууд, слой (ажалшадай үргэн слой), природа, группа, отрасль, печать, роль, цифр, деятельность, торжество, царска самодержава, головорез, предатель, позорно, реакционно, вербовалха, организовалха, выступалха, ремонтировалха, изобреталха гэхэ мэтын ондоо хэлэнэй түрбэлгүй олон үгэ хэрэглэгдэнэ.

Иимэ байдал нилээд удаан үргэлжэлөө hэн. Бүри 50 ондо гараhан «Языкознанида марксизмын тухай» гэhэн Сталинай номой оршуулгада иигэжэ байжа бэшэhэн байдаг: «Онсо өөрэ үгэнүүд ба найруулганууд, мүн тэрэшэлэн семантикадахи илгаа болбол ниитэ арадай единэ хэлэнэй хүгжэлтэдэ серьезно удха шанартай байжа шадаа юм» гэхэ мэтэ.

50-яад онуудта ганса хүндэ шүтэн hүгэдэлгын элишэлэгдэжэ буруушаагдаhанай hүүлээр ондоо хэлэнэй олон үгэнүүд хэрэглэдэхэеэ болёо hэн. Литературна хэлэнэй асуудалнуудаар 1958 ондо болоhон үргэн зублөөн энэ талаар ехэ удха шанартай байгаа. Энэ зублөөндэ хэhэн элидхэл, толилогдоhон статья соогоо Ц. Б. Цыдендамбаев нигэжэ тэмдэглэhэн юм: 30—40-ёод онуудта үзэл сурталай талаар буруу гэгдэжэ хэригдоhон үгэнүүдэй зариманиинь дахин хэрэглэгдэдэг болонхой. Жэшээнь, суртал, хото, замбуулин гэхэ мэтэ. Гэбэшье номнол, идхамжа, туужа, намтар, hудар, боти, сэг, литэ, гараг, жама ёhон, соёл, үргөө, зиндаа, бараалхаха гэхэ мэтэ үгэнүүдые хэблэлдэ хэрэглэхэhээ үшөөл түбэгшөөhөөр зандаа байнабди гэнэ. Мүн Цыбик Бобоевич хэлэхэдэ, Совет засагай тогтоогдоhоной hүүлээр 30-аад онууд хүрэтэр хэрэглэгдэжэ байтараа гаргагдаhан үгэнүүдые, жэшээнь, «зублэл», «зублэлтэ», «хубисхал» гэхэ мэтэ үгэнүүдые стилистическэ зорилгоршье hаань, зарим үшарта хэрэглэдэг болөёл гэжэ үряалаа hэн.

Ц. Б. Цыдендамбаевай статьягаар олон удэрэй зубшэн хэлсэлгэ болоhон, газетэдэ олон статья толилогдоhон юм. Олонхи хүнүүд литературна хэлэеэ хуушан монголой, мүнөөнэй монголой, мүн орхигдоhон буряад үгэнүүдээр ба нютаг хэлэнүүдэй үгөөр баяжуулха хэрэгтэй гэhэн hаналые дэмжээ бэлэй. Зүгөөр энээниие бурууашаахашье улад байгаа. Жэшээнь, Д-Д. Дугар-Жабон нигэжэ бэшээ hэн: буряадай өөhэдынь, интернациональна ба ород үгэнүүд хэлэндэмнай байгаа бухы ойлгосонуудые тэмдэглэхэ хэрэгые дүүрэн хангана. Тиимэhээ ламын хэлэнhээ абтаhан «литэ, боти, жама, үргөө» мэтын үгэнүүдые хэрэглэдэг болөё гэhэн нүхэр Цыдендамбаевай агитаци үндэhэ баримтагүй байна гэhэн юм. «А» гээ хадаа «бэ» гэхэ ёhотойби. Тиигээд бүри саашаа болоходоо, «зоог, манжа, ларжа, дамжаа, нярба» мэтын шажанай үгэнүүдые литературна хэлэндээ табиха ёhотой болонсбди гэнэ. Н. Г. Балдано мүн иимэшүүгээр хэлээ hэн. Д. Д. Амоголонов «революци», «Совет» гэжэ интернациональна үгэнүүдые бүри ямаршье ушарта hолижо болохогүй гэбэ.

Ц. Б. Цыдендамбаев түгэсхэлэйнгөө үгэдэ «бараалхаха, морилхо, моторлохо» гэхэ мэтын хуушанай үгэнүүдые олоор хэрэглээ гэжэ дахин хэлээ hэн. Эдэ мэтын үгэнүүдээ хаяад байхадамнай, зарим нэгэн үгэнүүд угаа оло дахин хэрэглэгдэнэ, мүн хэмэл үгэнүүд ехэ олон боложо, газетэ ном уншахада, хайр жажалжа байhан мэтэ болодог гэhэн юм. Ц. Б. Цыдендамбаев урданай баяд нөёдто хабаатай байhан үгэнүүдые хэрэглэлгые тодорхой жэшээнүүд дээрэ харуулhан юм. Жэшээнь, «премьер-министр Неру морилоо; тэрэ тэрэниие бараалхаа, тиимэ дансада гараа моторлоо» гэжэ бэшэжэ юундэ болохогүй юм?— гэжэ тэрэ асууна.

Тэрээнhээ хойшо элдэб олон үгэнүүд, тэрэ тоодо «оюутан, сэхээтэн, дарга, ендэр, сэдхүүл, hорболжохо (брать интервью)» гэхэ эзргын монгол үгэнүүдшье яhала үргэнөөр хэрэглэгдэдэг болоhон юм.

Гэбэшье улад зоноймнай дунда хөёр хэлэнэй ехээр дэлгэрхэ тума нэн түрүүн яяанаймнай хэлэндэ ород үгэнүүд угаа олоор хэрэглэгдэдэг болонхой. Мүнөө бидэ хоорондоо хөөрэлдэхэдөө, ород үгэ хэрэглэнгүйгөөр дуургаржа шадахаяа болижо байнебди. Иигэhээр яяанаймнай хэлэнэй олонхи үгэнүүдынь ород ба интернациональна үгэнүүд болохоор тэгүүлжэ байна. Хөёр хэлэнэй үргэлжэ нэлэнхы дэлгэрhэн үедэ ондоо байха аргашьегүй.

Тиин саашадаа яяанаймнай хэлэн холимог шанартай хэлэн болохоор тэгүүлээд байна. Энэнь литературна хэлэндэшье нүлөөлнэ. Олон үгэнүүд хөёр янзаар — ород, буряадаар хэрэглэгдэдэг болонхой. Жэшээнь: үндэhэ яhатан — наци, эрдэм ухаан — наука, город — хото, словарь — толи, фамили — обог, байгуулалта — система, жагсаал — демонстрация, союз — холбоон, недели — долоон хоног, суббота — бимба гараг, календарь — литэ, боти — том, главна — ахамад гэхэ мэтэ.

1978 ондо Буряадай уран зохёолой хэлээр Ниитын эрдэмэй институдта болоhон зублөөн дээрэ Ц. Б. Цыдендамбаев В. И. Рассадин хөёр ород үгэеэ хамаагүй литературна хэлэндээ олоор хэрэглэдэг болоё, жэшээнь, «соревновани, план, удобрени, писатель» гэхэ мэтэ ород үгэнүүдые хэрэглэдэг болоё гэhэн юм. Тезд энэнь дэмжэгдээгүй hэн.

Эрдэм-техникын хубисхалай (НТР-эй) үедэ «дэлхэйн хэлэнүүд» гэhэн ойлгосо бии болоо юм. Дэлхэй дээрэ агаал дэлгэрэнги хэлэн англи хэлэн юм. Тиин тэрээнэй дэлгэрhэнhээ уламжалан, дэлхэйн хэлэнүүдтэ олон адли зүйлнүүд бии болонхой. Эдэнь ород хэлэндэшье угаа олоор орожо, тэдээн тухай байд гээд лэ хурса үгэ буляалдаан болодог. Зариман англи хэлэнэй үгэ абаха, зариман абахагүй гэдэг.

Мүнөө ород хэлэндэ абтаhан терминүүд тон олоор хэрэглэгдэнэ. Гэхэтэй хамта тэдэнэй хажуугаар тараха гаргажархиха аргагүй тула саашаяхи жэлнүүдтэ hубарюулан гаргаха ёhотойби.

Л. Д. ШАГДАРОВ,
хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй доктор.

ТАСС ХИЛЫН САНАНhАА

ГАДААДЫН ХУДАЛДАА НАЙМААНАЙ ХОЛБООН

...ИН. Нёдондо жэл Хи-
...гадаадын худалдаа
...наай эрьесэ 79,4 мил-
...долларто хүргэгдэhэн
... Энэнь 1987 оной-
...16,6 процентээр үлүү
...м. Тиинхэдэ газаашань
...ка худалдалга 40,1
...рд, харин гадаада-
...худалдажа абалга 39,3
...рд долларто хүргэгдөө. Эдэнь түс тустаа 15,5 болон 17,7 процентээр дээшэлбэ гэжэ КНР-эй Гадаадын экономическа харилсаанай, гадаадын худалдаа наймаанай министерствын түлөөлэгшэ Лю Сяндун Хитадай болон гадаадын журналистнуудта зорюулагдажа, эндэ үнгэргэгдэhэн пресс-конференци дээрэ үгэ хэлэхэдээ мэдүүлбэ.

Мүнөө Хитад дэлхэйн 180 гаран оронтой, районуудтай худалдаа наймаанай-экономическа холбоо барисна тогтоонхой. Тэрэ гол түлөө Гонконг болон Макаотой худалдаа наймаа ехээр хэдэг юм. Нёдондо жэл гадаадын худалдаа наймаанай ниитэ хэмжээнэй 23,6 процентнь эдэ гүрэнүүдтэ тудаhан байгаа. Тэдэнэй hүүлээр Японтой (15,9), «юрэнхы дэлгүүрэй» оронуудтай (10,8), США-тай (9 процент) худалдаа наймаа нлангаяа ехээр хоорондохи харилсаануудай hайжархадань, хөёр ороной худалдаа наймаанай-экономическа холбоон хүгжөөгдэнэ гэжэ Лю Сяндун мэдүүлбэ. 1986—1988 онуудта тэдэнэй хоорондохи худалдаа наймаанай жэлэй дунда эргын хэмжээн 2,3 миллиард долларто хүрэhэн байгаа. Энэ талаар харилсаа холбоогоо саашадань үргэдхэхые хөёр орон хүсэнэ. Эндэ горитой ехэ арга боломжнууд бии. СССР болон Зүүн Европын орнуудтай Хитадай эрхилдэг гадаадын худалдаа наймаанай эрьесэ 10,2 процентээр дээшэлжэ, худалдаа наймаанай ниитэ хэмжээн 6,1 процентэд хүрэбэ.

Үнгэрэгшэ жэл ороной экономикодо гадаадын капиталые саашадань элсүүлгэдэ горитой ехэ анхарал хандуулагдаhан байгаа. Тиигэжэ гадаадын капиталые хэрэглэлгэтэйгээр предприятинүүдые бариха тухай 10,2 миллиард долларой хэлсээн баталагдаа.

ЗОНОЙ ЗАРИМАНИЙН ТУХАЙ ЗАРИМАН ЗОНОЙ ТУХАЙ

Ниитын-политическэ терминүүдые ород болгоо hэн: «хубисхалай» орондо «революци», «зублэлтын» орондо «Советскэ», «хүсэрхэн бариха засагай» орондо «диктатура», мүн тэрэшэлэн «эмнэлгын орон»—«больница», «галта тэргэ»—«паровоз», «галта онгосо»—«пароход», «сахилгаан мэдээ»—«телеграмма» гэхэ мэтэ үгаа олон терминүүд интернациональна ба ород үгэнүүдээр hэлгэдэhэн байна.

Ганса хүндэ шүтэн hүгэдэлгын шангадаха үедэ энэнь бүри гааража, байhан буряад үгэнүүдээшье хаяад, ород үгэнүүдые аргагүй олоор хэрэглэдэг болоо hэн. Тэрэ үедэ ород үгэгүй нэгэшье мэдүүлэл үзэгдэхэеэ болиhон юм. Жэшээнь, «Буряад-Монголой үнэн» газетын 1939 ондо гараhан номернуудта буряад үгын байгаашье hаань иимэ ород үгэнүүд хэрэглэгдэhэн байна: эксплуатацилга («мулжэлгэ дарлалта» гээшээ орхёод), заработна хүлhэн («салин» гээшээ хаяад), картина (эндэхи картина иимэ байна), вредительнууд, слой (ажалшадай үргэн слой), природа, группа, отрасль, печать, роль, цифр, деятельность, торжество, царска самодержава, головорез, предатель, позорно, реакционно, вербовалха, организовалха, выступалха, ремонтировалха, изобреталха гэхэ мэтын ондоо хэлэнэй түрбэлгүй олон үгэ хэрэглэгдэнэ.

Иимэ байдал нилээд удаан үргэлжэлөө hэн. Бүри 50 ондо гараhан «Языкознанида марксизмын тухай» гэhэн Сталинай номой оршуулгада иигэжэ байжа бэшэhэн байдаг: «Онсо өөрэ үгэнүүд ба найруулганууд, мүн тэрэшэлэн семантикадахи илгаа болбол ниитэ арадай единэ хэлэнэй хүгжэлтэдэ серьезно удха шанартай байжа шадаа юм» гэхэ мэтэ.

50-яад онуудта ганса хүндэ шүтэн hүгэдэлгын элишэлэгдэжэ буруушаагдаhанай hүүлээр ондоо хэлэнэй олон үгэнүүд хэрэглэдэхэеэ болёо hэн. Литературна хэлэнэй асуудалнуудаар 1958 ондо болоhон зублөөн энэ талаар ехэ удха шанартай байгаа. Энэ зублөөндэ хэhэн элидхэл, толилогдоhон статья соогоо Ц. Б. Цыдендамбаев нигэжэ тэмдэглэhэн юм: 30—40-ёод онуудта үзэл сурталай талаар буруу гэгдэжэ хэригдоhон үгэнүүдэй зариманиинь дахин хэрэглэгдэдэг болон

ТОЛИ

«АЛТАН ТОБШО» («Алтан тобчи») — үнэрһэн сагуудта бүтээгдэһэн, түүхын-уран зохёолой гайхамшагта дурасхаалнуудай нэгэн. XVII зуун жилдэ үгай бэшэгэй маягаар бэшэгдэһэн энэ зохёол хадаа дундада зуун жилнүүдтэхи монголшуудай ба тэдэнэй соёл болбосоролой түүхые шэнжэлхэдэ, тон ехэ удха шанартай байна. Энэ үгай бэшэгые хаража үзэхэдэ, аяар XIII зуун жилдэ зохёогдоһон «Нюуса тобшын» ехэнхи хубие дабтан хөөрэхэһээ гадна [энэньшье монгол түүхэ бэшэлгэдэ горитойхон үзэгдэл юм бээ], домогуудые, «Нюуса тобшоһоо» бүри түрүүн байһан эртэ урдын зохёолнуудһаа хэнэгүүдые оруулалсажа найруулагдаһан байдаг.

Эрдэмтэ лама Лубсан Данзан гэгшэ XVII зуун жилдэ «Алтан тобшые» бэшэһэн юм. 1926 ондо Зүүн Монголдо МНР-эй Эрдэмэй хүреэлэнгэй түрүүлэгшэ Жамьянгуай гэгшэ энэ зохёолые олоһон түүхэтэй. Тэрэ сагһаа хойшо элдэб олон эрдэмтэд, тэрэ тоодо Б. Я. Владимирцов, Ц. Жамцарано, В. Хейссег, В. Мостарт мэтын суута эрдэмтэд «Алтан тобшые» шэнжэлһэн байна. Угай бэшэгэй текстые совет монголшо эрдэмтэн Н. П. ШАСТИНА ород хэлэн дээрэ оршуулжа, тэрэнь амяараа ном болгогдон, Москвада 1973 ондо хэблэгдээ һэн. Түүхын тон ехэ сэнтэй энэ зохёолой уг удхын шэглэл тухай, тэрэнэй шэнжэ шанар тухай Н. П. Шастина оршол соогоо бэшээ һэн. Тэрэнь хуряамжалагдан үгтэбэ.

Монголой уран зохёолой түүхэһээ

«АЛТАН ТОБШО»

УГАЙ бэшэгэй автор гол анхаралаа Чингис хаанда хандуулаа. Онсо ехэ бэлиг шадабаритай энэ хүн сэрэгэй ба түрэн түрын ажал ябуулагша боложо, отог отогоороо һуудаг байдалһаа феодальна монгол гүрэнийе эмхидхэн байгуулха хэрэгтэ Чингисэй үүргэ ехэ юм. 1206 ондо ехэ хурал дээрэ монголшуудай агууехэ хаан болобо гэжэ соносхогдожо, байгуулагдаһан түрэн соогоо дуран соогоо аашалдаг зонхилогшо боложо тодороод, сэрэг гээшые гуримшуулан эмхидхэглые түгэсхэһэн байна. Чингисэй ажал ябуулгыч түрүүшын энэ шатые совет ба монгол түүхэшэд барагаар сэгнэдэг.

«Монгол гүрэнэй бии болон тогтолго хадаа монгол арад уласай бүрилдэн хүргжэлгэдэ түлхисэ боложо үгөө. Тиигэжэ бэе бэеһээ таһархай байдаг отог отогой байгуулга түригдэжэ, феодальна гүрэн байгуулагдаад, племинүүд хоорондын дуулһашагуй дайн дажарнуудай болюулагдаһаниинь тэрэ үедөө түрүү һайн үйлэ хэрэг гэжэ харагдаха зэргэтэй», — гэжэ Монголой Арадай Республикын түүхэ соёл хэлэгдэнэ.

Чингисэй саашанхи гэхэ гуалий ажал ябуулгынь хөёрдохи шата хадаа дайшалхы политикатай холбоотой юм. Монгол гүрэнтэй нэгэ хилэтэй газар нютагуудые буляан абажа эхилээд лэ, удаан саг соо үргэлжэлдэг холын походууд, олон түмэн арадуудые тонон һуйдхүүлдэг булимтаралгын дайн болотороо һүжэрөө.

Чингисэй балшар ба эдир наһан тухай, эсэшэ сусашагуй ажал ябуулга тухайнь «Алтан тобшо» гэжэ угай бэшэг соо горитойхоноор хэлээтэй, мүн һүүлдэнь бии болоһон тэрээн тухай домогууд оруулагданшхай. Ондоо хаашуул тухай, монгол түүхын ажал ябуулагшад тухай Чингистэ орходоо һураггүй багаар хэлэгдэнхэй. Энээнииень юугээр тайлбарилтайб? Чингис тухай тиимэ ехээр бэшэхые, «Нюуса тобшоһоо» мэдээсэлнүүдые оруулхые, энэ хаан тухай хөөрөөнүүдые, домогуудые, Чингисэй хэлэһэн гэгдэдэг үгэнүүдые олоор суглуулхые юун баадхаһан байгаа хаб? Иимэ асуудалуудай гараха байһаниинь зүбтэй. Иматтал Лубсан Данзанай ажаһуулһан түүхэтэ үе сагай байдал эдэ асуудалнуудта харюу олгохо юм. Ами амяараа болоожо бутарһан жэжэхэн хан түрэнүүдые нэгэдүүлхэ гэжэ һэдэһэн Лэгдэн хаанай һүүлшын оролдолго бүтээгдэ. Лэгдэн хаан өөрөө манжын хаанай түрилгөөнтэ тэрьедэжэ, Хуэ-Нуурай тала руу ошоһон аад, тэндэ алуулаа. Монгол хаашуул удаа дараалан Манжын хаанай мэдэлдэ орожол байгаа. Манжын хаан монголшуудые дайлан абалгаяа улам шунахай болгоһон үетэй һэн. Иимэ игсуун сагта угай бэшэг найруулагдаһан болоно. Энэ хэрэгэй гол зорилго юун байгааб гэхэдэ, монгол хаашуулые нэгэдхэхэ, харин тиигэхын тула үнгэрһэн түүхын үе сагта хандажа, бутархай жэжэ отог яһатаниие ниигэм журамта нэгэ гүрэн болгожо нэгэдхэһэн ялас гэмэ жэшээ боломорр эүйл гэхэдэ, Чингисэй намтар байгаа бшуу. «Агууехэ арад түмэн уншатугай!» — гэжэ номойнгоо һүүлшын хуудаһанда Лубсан Данзан бэшэһэн байдаг. Энэнь юун гэһэн удхатайб гэбэл, монголшуудүнгэрһэн түүхээ мэдэжэ, мүнөө сагайнгаа, ерээдүйнгөө түлөө шангаар тэмсэг гэжэ үряалһан болоно бшуу. Угай бэшэг соо хаашуул ба феодальна гурим ёһо алдаршуулагдана гэжэ ойлгосотой. Лубсан Данзан феодальна үе сагай угай бэшэшын нюдөөр лэ түүхэтэ үйлэ хэрэгүүдые харадаг байһан байна ха юм. Теэд XVII зуун жилдэ ондоо байха аргань үгы байгаа.

Хаанай мандажа байбал,
Хан түрэнь мандажа байха,
Хара зоной бүянтай
һайн оршобол,
Хааншье бүянтай һайн
байха.

Хан түрэтэ феодал ёһо гуримые алдаршуулһан иимэ үгэнүүдэй хажуугаар, засаг баригшадта хандаһан һураалай үгүүлэлнүүд «Алтан тобшо» соо бии. Жэшээнь:

Наранай хөөрөжо гарабал,
Нангин аршаан шаргэхэ.
Хаануудай хоёроороо
засаг барибал,
Хамаг зон хосорхо.

МОНГОЛ угсаатаниие нэгэдхэхэ хэрэгтэ хаанай засагай үүргэ, удха шанар тухай хэлэхэдэ, угай бэшэг соо далда удхатай зүйлнүүд хэрэглэгдэнэ. Жэшээнь, Хасар түрүүтэй дүү хубүүдтэ Чингисэй һургаал хэлэһэн үшарта мянган тархитай ба мянган һүүлтэй хоёр могой тухай онтохон нэмэгдэһэн байна. Мянган тархитай могой тэргэдэ даруулжа хосороо, яахадааб сухалаа орьёлгон мэдүүлбэ. «Нанһаа дээрэ гансал малгаймни оршоно», — гэжэ хэлээд, малгайгаа абажа, һэеы гэрэйнгээ хойморой үндэртэ табяад, урдань доро дохижо мүргэбэ гэжэ хэлэгдэнэ.

«Алтан тобшо» соо оруулагдаһан олон тоото үгүүлэлнүүдые, һургаалнуудые хаража үзэхэдөө, өөрынгөө үе сагта политическэ удха шанартай түсэбэй ёһоор лэ автор угай бэшэг найруулаа гэһэн тобшолол хэлтэй болоно.

«Нюуса тобшо» сооһоо 233 параграфые өөрынхөөрэ хөөрэн, «Алтан тобшо» соо оруулһан ушар юу гэршэлнэб гэхэдэ, XVII зуун жилдэ энэ зохёолой монгол текст Лубсан Данзанай гарта байһан байгаа гэжэ элирүүлхэ арга олгобо.

Зүгөөр «Нюуса тобшодо» орходоо бүри эртэнэй домогууд, зохёолнууд «Алтан тобшо» соо элируулэгдэгэнинь үшөө ехэ нээлтэ боложо үгэбэ. Тэдэ домогуудай, зохёолнуудай зарим хубинууд «Алтан тобшо» соо оруулагдажа, манда хүрэжэ ерээ бшуу. Эртэ урдын зохёолнуудай тэдэ хубинууд сооһоо феодальна байгуулгын урда тээхи монгол обществын патриархальна харилсаанай шэнжэ шанар тухай мэдээнүүдые олохоор.

Бэлээр хадуугдама богонихон үгүүлэлнүүд шэнгеэр үгтэнэн хэрэгдэ яһанай хүгшэнэй үгэнүүд һонирхолтой. Эдэ үгүүлэлнүүдэй зариманиинь лэ «Алтан тобшо» соо оруулагдажа, манда хүрөө гээшэ аабза. Хаашуулай өөһэд хоорондоо мэзэрхэлдэн дайлалдадаг гэбэл мянган тархинь мянган тээшээ татасалдаа. Харин мянган һүүлтэй могой аюулһаа бэеэ абараа: мянган һүүлынь ганса тархияа дахаад ябаа бшуу. Нэгэ хаанай засаг доро орожо абарагдаһан монгол олон тоото отогтоной хуби заяан тухай энэ онтохон соо хэлэгдэнэ гэжэ ойлгохоор.

Хан түрын засагай удха шанар тухай ондоо хөөрөөн мүн лэ һонирхолтой. Һогтуу Чингисэй аашанууд энэ хөөрөөн соо наадалагдаһан, дура зоргоороо болодог засагынь онсологдоһон байна. Уг изагуураараа эгээл дээдын засагтай хүнби гэжэ һогтуу Чингис уур ябадалай аюултай байһан тухай, отог саданараа холисогүй сэбэрээр байлгаха, ондоо отогойхидые өөһэдтөө абахагүй, дайсадһаа һэргылхэ тухай далда удхатай үгэнүүдээр хэлэнхэй.

Отоглон һуудаг обществын һандаржа эхилһэн тухай мэдээнүүдые «Нюуса тобшо» соо. Һоо оруулһан мүртөө автор шэнэ зүйлнүүдые нэмэһэн байна. Хараха янзада тэдэнь жэжэнүүд шэнги аад, үнэн дээрээ шухала удхатай. «Нюуса тобшо» соо хэлэгдээшэ эртэ урдын монголшуудай ажахые зураглаһан зүйлнүүдтэ шэнэ мэдээнүүд, онсолбол, аба хайдагай агнуури тухай нэмээгдэнхэй. Аба хайдагай агнуури хадаа XIII зуун жилдэ ажаһуулһан монголшуудай ажабайдалда горитой удха шанартай байгаа юм.

МОНГОЛОЙ соёл болбосоролой түүхэдэ, онсолбол, уран зохёолой, аман зохёолой түүхэдэ угай бэшэг бага бэшэ удха шанартай. Монгол бүхы угай бэшэгүүд соохидол адли, «Алтан тобшо» соошье проэолон бэшэлгые шулэгүүд ходо һолихо юм. Онсо энэ илгаагаарнь тухайлхада, түүхэтэ хроникын тусхай жанр байгуулагдаһан болоно. Ондоо угай бэшэгүүдтэ орходоо, «Алтан тобшо» соо элдэб янзын поэтическэ хэнэгүүд, эртэ урдын домогуд элбэгээр хэрэглэгдээ. Дундада зуун жилэй поэзиин зүйлнүүдэй элдэб түхэлнүүд «Алтан тобшо» соо олдохо. Тиигэхэ мүртөө зариманиинь «Нюуса тобшо» соохи материалые ондоогоор эһэбарилан дабтана. Иматтал «Алтан тобшо» соо үлэнэн поэзиин зүйлнүүд һонин.

Дундада зуун жилнүүдэй үеын монгол поэзиин бүхы жанр «Алтан тобшо» соо бии гэжэ хэлэхээ айганагүй. «Нюуса тобшо» соо магтаалай, хараалай, Үндэр Тэнгэридэ хандаһан бөөгэй тарималй, эпическэ ба богони поэзиин угаа һайхан зүйлнүүдэй бии һаа, «Алтан тобшо» соо тэдэ зүйлнүүд бүри үргэдхэгдэнэ байна. Ондоо угай бэшэгүүд сооһоо мэдээжэ сунидай Хүлгэдэй баатарай «Чингис тухай шаналал» (энэмнай дундада зуун жилнүүдтэхи монгол уран зохёолой эрхим бүтээл гэжэ тоологдодог), Юань династиин һүүлшын хаан Тогоон Түмэрэй «Хуби заяандаа гомдол», «Мандахай хатанай мүргэл», «Аргасун-хуршан тухай үгүүлэл» мэтын ба бусад зохёолнуудай шэнэ вариантнууд «Алтан тобшо» соо үгтэнэн байна. Гэхэ зуурэ мэдээжэ эдэ зохёолнуудһаа гадна «Алтан тобшо» соо шэнэ юумэнүүд бии. Бүхэлдэрээ мүнөө үгы боложо олдохоёо болиһон эртэ урдын ямаршьеб эпическэ зохёолнуудһаа хэнэгүүдэй үгтэнэниинь илангаяа сэнтэй. Жэшээнь, Хүдэй Сэчэнэй (Сэсэн) үгэ тэдэнэй нэгэн болоно. Нүүдэл уладай агнуурин олзые хубааха үедэ отогууд хоорондын хэрүүл шуугианай болоһые ялас гэмэ үгэнүүдээр зураглан харуулһан байна... Энэ хадаа эртэ урдын литературын поэтическэ дүүрэн удхатай зохёол болоно. Феодальна улас түрын һая бүрилдэжэ байха үеын монгол обществын соёл болбосоролой хүгжэлтын хэмжээе энэ зохёол сооһоо тухайлхаар.

«Алтан тобшо» соо улэжэ, манда ерэнэн афористическэ поэзиин зүйлнүүд тухай анирүйгөөр үнэржэ болохогүй. Элдэб һонин онсогой оньһон үгэнүүд угай бэшэг соо элбэг. «Дуреөгэйнгөө ооһорой һунатар ажаллаба, дуреөгэйнгөө тумэрэй элэтэр ажаллаба» гэнэн оньһон үгэ соо айхабтар игсуун шанга байдал харуулагдана бэшэ гү?... Һургаалай удха шанартай оньһон үгэнүүд «Алтан тобшо» соо бии. Тэдээн соо арадай сэсэн үгын тобшолонууд богонёор хэлээтэй: «Аманай үгын олоор хэлэгдэбэшье, аялгань үсөөхэн үлэхэ, туһа үгы», «Холые зорибол, бэгые гаталбашье, хүрэжэл үзэ, хүндые үргэбэл, хүшэршье байг, даажел үзэ».

Оньһон хошоо үгэнүүд шуглэгэлэл байна. Жэшээлбэл, «Айха бүреэ айба, эшэхэ бүреэ эшэбэ».

«Нюуса тобшо» соохидо орходоо «Алтан тобшо» соо аман зохёолой зүйлнүүд һураггүй олон. Эдэнийе зорюута шэнжэлхэ шухала.

Эндэ хэлэгдэнэнһээ уламжалхада, «Алтан тобшо» соохи хэнэгүүд хадаа «Нюуса тобшо» сооһоо абтаһан мэдээжэ хэнэгүүдтэ нэмэлтэ болоһон байна. XIII зуун жилэй монголшуудһэйн хүгжэнэн аман зохёолтой, мүн монголшуудай бэшэмэл хэлэн бурилдэжэ эхилһэн байгаа гэжэ тодорхойлон баталхаар. Хүшэр хүндэ нүүдэл ажаһуудал, феодалнуудай хоорондо болодог байһан дайн дажар бэшэмэл уран зохёолоо хадагалха арга олгоогүй юм бээ. Зүгөөр монгол арадай уран зохёолой зарим үсөөхэн зүйл манда хүрэжэ ерээ.

«Нюуса тобшо» соо ороогүй монголшуудай аман зохёолой һонин зүйлнүүдые «Алтан тобшо» хуудаһанууд дээрээ мүнхэлжэ, тэрэ ехэ гээлтые зарим тэдыг хүсэлдүүлээ ха юм даа.

(«Монголия» гэжэ журналһаа оршуулагдан абтаба).

ШЭНЭ ОРШУУЛГАНУУД

Сергей ЕСЕНИН

НЮТАГАА БУСАЖА ЕРЭБЭБ

Хүүгэд багадаа һууһан
Хүдөө нютагаа
Хүрэжэ ерэлэйлби.
Хуша модоор хажаһан
Хуушан һумын орой дээр
Хэрээһэнь байбагүй.
Ядуу үзэмжэгүй байдалыкь
Яһалашье хубиланхай.
Шэглээд ошоһон газартамнил
Шэнэ юумэн бии болонхой.
Эсэгынгээ байшан
Эхилжэ танибагүйб.
Хэлтэгы уляангир сонхо дорань
Хэзээнэй набшалаагүй,
Хэрэлсы дээрэһээ эжымни
Хүрпээ тахяадаа хаянагүй.
Аяшараа, эсэ юм ааб даа...
Айнгяар эрьен харанаб:
Газар нютагынь ондоо шэнги,
Гансал сайраһан хадаяа танинаб.
Бооридонь —
Еорогор шулуун тобойно.
Булаша ха юм даа!
Бутаран үмхирһэн хэрээһэдынь
Һүүдэртэ орогшодой
Һүртэйгөөр гараа һунгаад.
Һүгэлдэжэ байһан дүрсэтэй.
Зүнтэг үбгэн түлууртай,
Зүргөөр ябажа, тооһо шорой хамаяа.
«Хэн нүхэр, хэлыш,
Хаана һуунаб Есенинэй Татьяна!»
«Татьяна гү!.. Байза...
Тээ тэрэ гэрэй саана.
Түрэлынь, хэниинь болохобши!
Тоёржэ арилһан хүбүүниинь
бэшэ аабзаш!»
«Үнэхээрөө тиимэлби даа.
Үбгэжөөл, ши өөрөө яагаабши!
Уйданги һүлэмхеэр
Урдаһаам хараналши».
«Аша хүбүүмни, ши нихэдээ
Аха һанаха үбгэ эсэгээ танибагүйлши!»
«Ай даа, мүн аалши үбгэжөөлни!»
Гасаланта хөөрэлдөөн удаан
үргэлжэлбэ,
Гашуун нүлимса сэсэгүүд
дээгүүр сэсэрбэ.
«Ашамни, гушаяа нигээд
алхахашни ааб даа...
Аяар ерэеэ бишни гэшхэнхэйб...
Үнинэй хуурсаггаа орохоор болоолби.
Үзэхые үзэжэл ябанаб даа» — гээд,
Үбгэжөөл сохоёо уршылгаба.
«Ямаршье саг ерээ гээшэб даа!..
Ядахадаа шим коммунист бэшэ
аабзаш!»
«Үгы ааб даа».
«Үхид дүүнэршни комсомол
болонхой.
Үхөө һаа дээрэ һэн! Үйлэ муутайшүүл!
Үсэгэлдэр тэдэшни бурханаа абажа
хаяа.
Үидэр һүмын хэрээһые комиссар
буулгаа.
Бурхандашье мүргэхэ газаргүй
болообди.
Буруу тээшээ, һэмээхэн ой руу орожо,
Мододто һугэдэнэм,
Магад, туһалха аалам...
Үтэр гэртээ ябаял даа,
Өөрөө нюдөөрөө харана бээшэ».
Үргэн нугаар хоюулаа алхалнабди.
Үрэжэлтэ тарялаан, ойгоо хараад,
Үри зүрхөө хүдэлгэн уярнам,
Үбгэжөөлни үйтайгаар һүмэеэ шэртэнэ.
«Мэндэ амар, эжымни! Мэндэ!» —
Мэгдүүгээр нюдэндөө пулаадаа
абаашанам,
Үзэмжэгүйхэн түрэл уурхайда
хүрэхэдөө,
Үхэр малшье уй-хай болодог ааб даа.
Ханадань Ленинэй дүрэ хадаатай.
Ханинар, дүүнэрни эндэ байратай.
Үнинэй хараагүй эхэ нютагаа
ерэһэндээ,
Үбдэг дээрээ һэхэрэн унахаар бэлэнби.
Хүршэнэр, үхибүүтэй һамган ородод...
Хүнүүдэй хэнииньшье намай таныбагүй.
Хуушан хаалгынгаа хажууда нохоймнай
Хусажа эззеэ үгтаһаниинь гайхалгүй.
Урин энхэргэн нютагни!
Урдынхидаа орходоо хубилаал
байнаш даа.
Ууган хүбүүншни ондоо болоолби.
Уйдангяар эжым, үбгэ эсэгэм харанад.
Урматайгаар энеэлдэнэд дүү басагадим.
Лениншье иамда бурхан бэшэл даа.
Ехэ дэлхэйгээ яһала мэдэнэм...
Гэртэхиндээ би дуратайлби.
Гэшүүнэгүй мүлигэр һандали дээрээ
һуухадаа,
Гэм эзэгүй, сэдьхэл дүүрэн амаршам.
«Дүү басагамни, һониноо дэлгыш
даа!».
Дүтэ байһан дабхагар зузаан
«Калиталые»
Бурханай шүтөөн шэнгеэр һэхэжэ,
Буһалгаата тэмсэл,
Маркс, Энгельс тухай
Магтан хөөрэжэ эхилбэ.
Газаа бүрхэгшье, сэлмэгшье байгаа
һаань,
Гартаа тиимэ ном барижа үзөөгүйлби.
Эдир гүлмэр басаганай
Эрдэмдэ намайе һургахадань,
Энеэдэтэйгээр өөртэмни һанагдаба.
Хуушан хаалгынгаа дэргэдэ нохоймнай
Хусажа намаяа үгтаба.
1924.
Ородһоо Чимит-Рэгзэн **НАМЖИЛОВ** оршуулба.

Буряадай АССР-эй Уран зохёолшодой холбоондо һара буриин һүүлшын средада залуу болон эхилэн бэшэгшэдэй зохёолнуудые зубшэн хэлсэлгэ заншалта болонхой юм.

Үнгэрһэн средада залуу поэт-журналист Николай Шабаевай «Эртын дуран» гэһэн шүлэгүүдэй согсолбори зубшэгдэһэн байна.

Захааминай, Зэдын районуудаар «Буряад үнэн» газетын корреспондентээр мүнөө үедэ ажаллажа байһан Николай Шабаев Санагын дунда һургуулида һуража ябаха үеһөө шүлэг бэшэжэ эхилһэн, бэшэлгын арга шадабариие хэлэ бэшэгэй багша А. Ж. Доноевто яһала заалгаһан юм. Тэрэнэй түрүүшын шүлэгүүд Захааминай районой «Ажалай түг» газетын уран зохёолой «Уран Душэ» хуудаһанда, удаань «Буряадай залуушуулэ», «Буряад үнэн» газетын хуудаһануудта толилогдодог болоо, республикын радиогоор дамжуулагдана.

Николай Шабаев найруулгын талаар баян хэлэтэй, шүлэг зохёолгын классическа формые баримталан бэшэдэг хүн. Уран жорхой үгэнүүдэй үлхөөгөөр гаргаһан шүлэгүүдынь дуунай шэнжэтэй. Тиигэддэшье хэдэн композиторнууд тэрэнэй үгэнүүд дээрэ дуунуудые бэшэнхэй юм. Саашадаа залуу поэт дуунай үгэнүүдые бэшэлгээр дашуурангуй, темээз үргэдхэжэ, шэнэ образ гаргаха талаар сэдьхэлээ табин ажаллаха ёһотой гэжэ үгэ хэлэһэн Буряадай арадай поэт Ц-Д. Дондокова, уран зохёолшо Ц. Галанов, поэдүүд Б. Дугаров, Д-Д. Очиров, Р. Шоймарданов болон бусад нүхэд онсолон тэмдэглэбэ.

Б. ЖАНЧИПОВ.

ДЭЛХЭЙН ГУРБАН ШЭНЖЭ

I. Байгаалиин

Гэртэ байһан үһанай шолшогоноходо, дулаан болодог.

Сонхын шэлэй ехэ гоёор сэсэглэжэ мүльһэтэхэдэ, ерэхэ жэлэй ургаса һайн байдаг.

Монгол һарын 27-ной үдэр ямар уларил байнаб, тиимэ үдэрнүүд хойто һарадань бэлодог.

Монгол һарын табан бимбэтай байгаа һаань, хүйтэн; дурбэн бимбэтай һаань, дулаан байха.

Һара, наранай хүреэтэхэдэ, хии бараан болохо.

Һара хоёр шэнэдээ тарган байгаа һаа, хүйтэн; сэхэ байбал — дулаан һара харагдаа гэдэг.

Орохо наран олондсо һайн, гараха наран гансадаа һайн — үглөөдэрынь сэлмэг байха, Гарахадаа, олон байбал — бүрхэг, һаарагар, хии бараан болохо.

Пеэшэнэй хоолойһоо гараһан утаан сэхэ дээшээ хөөрэжэ байбал — ойрын үедэ намдуу байхын шэнжэ.

Тогооной хөөгэй ямаатажа (ошотожо) байбал — хүйтэрхын шэнжэ.

Наран улайржа оробол — һуниндөө хүйтэн, үдэртөө дулаан байха.

Одо мүшэдэй анилзахань сэхдэбэл — һуниндөө хүйтэбэр болохо.

Наран тоохотожо оробол — һалхи шуурганай шэнжэ.

Үглөөнэй наран шаргал байбал — дулаарха. Сайбар байбал — хүйтэрхэ.

Тэнгэри зүүнһээ һалхилхадаа (уряадаһалхадаа), шиинг орохын шэнжэ.

Тэнгэри баруунһаа һалхилаад, хүйтэрөө һаа — сэлмэхэ.

Үүлэн түргөөр нүүхэдээ — һалхилхын тэмдэг.

Ойн шааяхада, һалхин болодог.

Уһанай шэргэжэ хүрэхэдэ — ган болохо, үерлэжэ хүрэхэдэ — үһээтэй байха.

Үглөөнэй толоной түргэн залирхада — хүйтэрдэг, һалхилдаг.

II. Хүнэй

Үргэһэ нойр хүрэбэл — хии бараан (харалган) болодог.

Хүл гарай шархирбал — хии бараан үзэгдэнэ.

Урал түргэ түргэн татахадаа — хэрэлдээ зүгнэдэг.

Эрэ хүнэй баруун нюдэн дээрээ, эхэнэр хүнэй зүүн нюдэн дээрээ татахадаа — баяр зүн.

Эрэ хүнэй нюдэн дороо, эхэнэр хүнэй баруун нюдэн дороо татахадаа — муу зүн.

Альган зохолходоо — мүнгэ бариха.

Эрэ хүнэй баруун шэхэн, эхэнэр хүнэй зүүн шэхэн ханхинахадаа — баяр, һайниие дуулаха.

Эрэ хүнэй зүүн шэхэн, эхэнэр хүнэй баруун шэхэн ханхинахадаа — муу юумэ дуулаха.

Айлайда хотото шуһан дээрэ гү, али шара тоһо хайлуулжа байхада, үгышье һаа, айраг халаажа байһан үеэр дайралдаа һаа, ябаһан хэрэг ураг-шатайгаар бүтэхэ гэдэг.

III. Амитанай

Ойн алаг тоншуулай хушуугаа заһахада — дулаан болохо.

Хара тоншуулай абяа гаража, модонһоо модондо ниидэхэдэ — хүйтэрхэ.

Хулганын үргэнөө дээрэ нөөсэлөө һаань, дулаан жэл; доро хээ һаань, хүйтэн жэл болодог.

Мориной хүүзуураа татахада, хии бараан болохо.

Үглөөгүүр эртэ мал бодожо ябабал — тэнгэри сэлмэхэ.

Малай үглөөгүүр бодонгүй хэбтэхэдэ — тэнгэри бүрхэхэ.

Нохой саһан дээрэ хэбтэхэдээ дулаархые, хульбэрхэдөө хүйтэрхые зүгнэдэг.

Борбилоонууд һолоомо руу шургахадаа хүйтэрхые зүгнэдэг.

Морин бэймгашаа унтахадаа — хүйтэрхые, хэбтэмгэшээ — дулаархые зүгнэдэг.

Ц. ЧИМИТОВЭЙ
суглуулбариһаа.

Хэжэнгэ,
Загаһата нютаг.

УРАН ЗОХЁОЛШОДОЙ ХОЛБООНДО

БУРЯАДАЙ АССР-ЭЙ УРАН ЗОХЁОЛШОДОЙ ХОЛБООНДО

Уран зохёолшодой холбоондо һара буриин һүүлшын средада залуу болон эхилэн бэшэгшэдэй зохёолнуудые зубшэн хэлсэлгэ заншалта болонхой юм.

Үнгэрһэн средада залуу поэт-журналист Николай Шабаевай «Эртын дуран» гэһэн шүлэгүүдэй согсолбори зубшэгдэһэн байна.

Захааминай, Зэдын районуудаар «Буряад үнэн» газетын корреспондентээр мүнөө үедэ ажаллажа байһан Николай Шабаев Санагын дунда һургуулида һураха ябаха үеһөө шүлэг бэшэжэ эхилһэн, бэшэлгын арга шадабариие хэлэ бэшэгэй багша А. Ж. Доноевто яһала заалгаһан юм. Тэрэнэй түрүүшын шүлэгүүд Захааминай районой «Ажалай түг» газетын уран зохёолой «Уран Душэ» хуудаһанда, удаань «Буряадай залуушуулэ», «Буряад үнэн» газетын хуудаһануудта толилогдодог болоо, республикын радиогоор дамжуулагдана.

Николай Шабаев найруулгын талаар баян хэлэтэй, шүлэг зохёолгын классическа формые баримталан бэшэдэг хүн. Уран жорхой үгэнүүдэй үлхөөгөөр гаргаһан шүлэгүүдынь дуунай шэнжэтэй. Тиигэддэшье хэдэн композиторнууд тэрэнэй үгэнүүд дээрэ дуунуудые бэшэнхэй юм. Саашадаа залуу поэт дуунай үгэнүүдые бэшэлгээр дашуурангуй, темээз үргэдхэжэ, шэнэ образ гаргаха талаар сэдьхэлээ табин ажаллаха ёһотой гэжэ үгэ хэлэһэн Буряадай арадай поэт Ц-Д. Дондокова, уран зохёолшо Ц. Галанов, поэдүүд Б. Дугаров, Д-Д. Очиров, Р. Шоймарданов болон бусад нүхэд онсолон тэмдэглэбэ.

Б. ЖАНЧИПОВ.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:
индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни—2-60-91, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации—2-34-05 переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-95, собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, п. Кырен—91-7-18, Северобайкальск—35-73, п. Хоринск — 55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35 Н-03333. Заказ № 24. Индекс 04610.

ЭНЭ ХУУДАҺАНДАМНАЙ
Монгол угсаатанай туу
Буряад хүндын дуун
Ородой бэлигтын шүлэ
Арадай аман үгын абд
Залуу бэшэгшэдэ заабаг

СССР
СОВЕТС
РЯАДАЙ АСС

ай 1921 оной
21-һээ гарана.

Тоолэйн ду
Үгэнь Х. Намсараевай. Хүгжэмыньо Ю
Ятаар татан. Арадай дуунай монгол
Солист.
1. Тэв — лэй — тэй — хэн хун — дэ
2. Чи — са — тай — хан хун — дэ
3. Арь — бан — тай — хан хун — дэ
Тоелэйтэйхэн хүндээ
Түрүү болгон баряалди...
Тоелэйтэйхэн хүндээ
Түрүү болгон баряалди,
Түнхэн, Хори гэхэгүй —
Түрэл ураг болоолди.
Уусатайхан хүндээ
Урдуур болгон баряалди...
Уусатайхан хүндээ
Урдуур бо
Ород, бур
Ураг анда
Арьбантай
Айлшад т
Арьбантай
Айлшад т
Алайр, Бо
Анда худ
ТАБАН ЖЭЛ:
ажалай
түрүүшүүл
хөөрэнэ
дээ хоолой һалбарида би 26 жэл
ед байнаб. Арбэн табатайдаа
ерэжэ, нэгэ бага һургуули га-
үлээр официантаар хүдэлдэг бо-
эрэ үедэ энэ һалбарида оньһо-
гэжэ юрэдөөшье байгаагүй. Сто-
ни соохи бүхы хүдэтэмэри гараар
эн. Харин мүнөө үеын манай сто-
ба, овощ угааха, себэрлэхэ, хэ-
лмэри — бүгэдэ оньһоноруулаг-
исвл жэжэ болгожо, аб адлаяр
худэлмэриймнай гараар хэгдэ-
үйлэдбэриигөө бүхыдөө эргэ-
эжэ байхада, эндэ бүхы шахуу на-
дэлжэ байһан хүнүүдшье адлил
һөөр 125 жэл бээбди.
ран жэлэй хугасаа соо тогоошо-
жэ ябаһан хадаа энэ мэргэжэлэ-
далһан байхэб. Агууехэ Октяб-
эй ойдо «Совет хүдалдаа найр-
личнигай» нэрэ зэргэдэ хүртөө
н «һайн тогоошон докторой сэн-
раа, удха шанараа алдаа гэхэгүй
н зоной эрилтэ юрэнхыдөө дээ-
гэшэ. Тиимэһээ зорилгомнай ехэ-
усалгатайшье болонхой.
Удын столовонуудай 2-дохи тре-
хи столовын агропромой хүдэл-
дые хангадаг хоёрдохи филиа-
бэриие даагшаар хүдэлнэб. Фи-
жо һалаһанһаамнай хойшо гур-
нгэрөө. Энэ сагай хугасаа соо үй-
гөө даабари дүүргэнгүй байжа
м. Трест болон управлениигээ
мота, вымпелнүүдээр нэгэтэ бэ-
даһан байхабди. Хэды тиигэбэ-
гол зорилгомнай бэшэ. Эдэлэүүл-
дээ һайнаар хангаха, һайн шанар-
хоол шанаха, тэдэнэйнгээ зүгөөө
бахагүй гээшэ — манай коллекти-
орилго болоно.
Ремнай долоон хүнһөө бүриденэ.
дунда эрэгээр 300—350 хүниие
ди. Хүдэлжэ байһан гурбан жэл
тэдэнэймнай зүгөөө хэнэн эдеэ-
мүн хангалгыншье талаар нэгэшье
ороогүй юм. Энээнээ бидэ эгээл
нел гээд тоолодогбди. Энэл зан-
шадаашье хүдэлхэмнай дамжаг-
эхэнэр, нэгэ эрэ хүн халта нэгэ
болон хүдэлжэ байхадаа, эгээл
ээ ойлголсожо, эбтэй эетэйгээ,
мтайгаар ажалаа ябуулнабди
үн бүхэмнай хоёрһоо дээшэ мэр-
юм. Тиимэһээ ямаршье саг та
һэлгэжэ, үйлэдбэриингөө хохидо-
эгэр ажалаа эрхилхэ ергаги бай-
бди. Байгша оной эхинһээ ажа-
эн тоосоондо оробобди. Тиимэ-
бүхэнэймнай харюусалга дээшэлээ,

Сэнхир экран

СУББОТО, 28
НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА
Москва. 7.30—«120 минута». 9.35— Гадаадын композиторнуудай зохёолнууд. 10.00—«Манай саад». 10.30—«Хүн. Газар дэлхэй. Юртэмсэ». 11.30— Харгын аюулгүй байдалые сахиха». 12.00 —«Бултанда ба хүн бүхэндэ». Гэр байра-2000. 12.30—СССР-эй арадай артист А. Папановай хабаадалгатай фильмүүд. «Живые и м